

Van regionaal naar nationaal

Zes BVNL-regio's op een rij

juni 2015

Regionale BVNL-rapporten

Alle BVNL rapporten zijn te downloaden via onderstaande link:
<http://publicaties.minienm.nl/zoeken?query=bvnl&submit=Zoek>

Colofon

Deze beleidsverkenning is uitgevoerd in opdracht en onder begeleiding van:

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Gijsbert Borgman
Douwe Jan Harms
Maarten Piek

door:

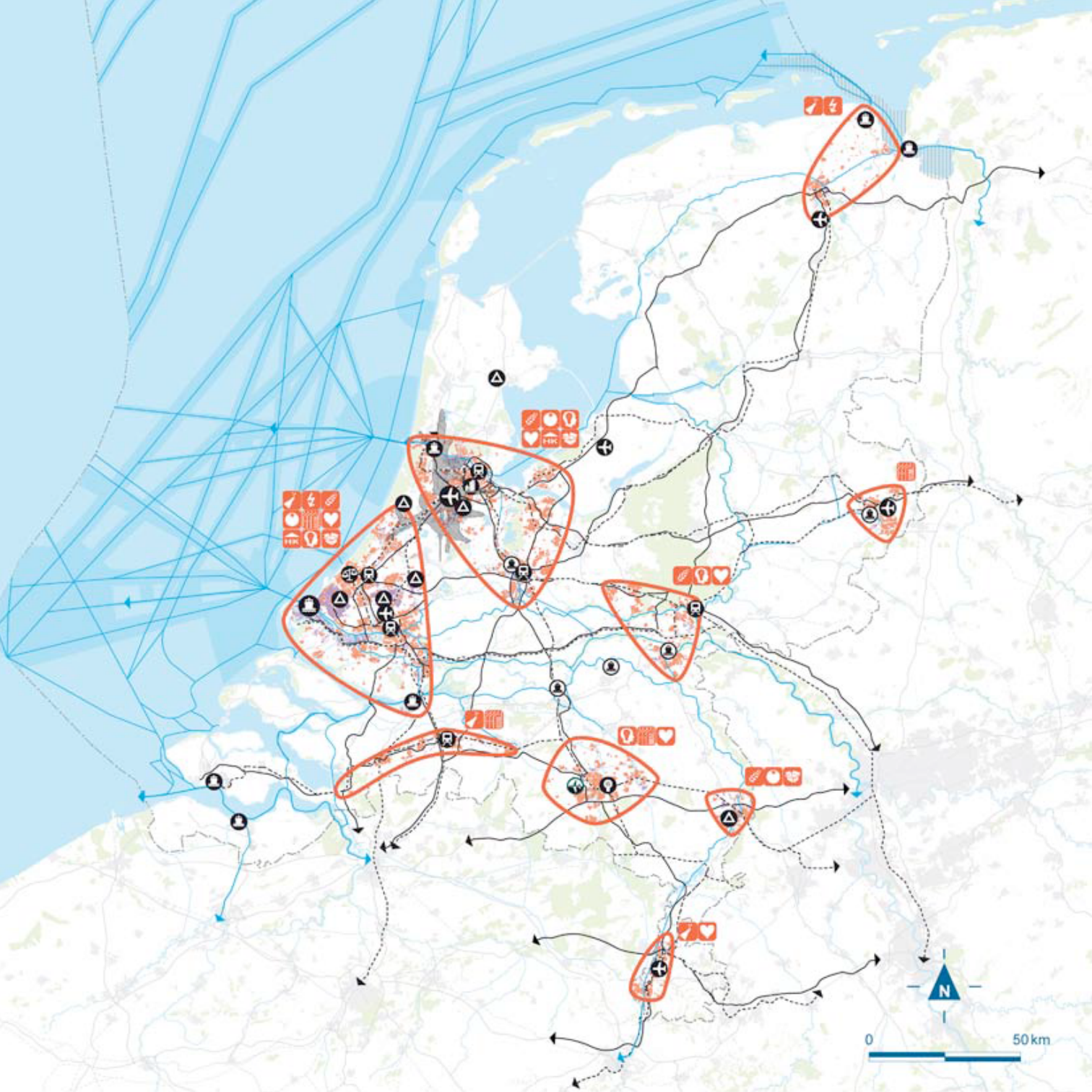
ZAUD & De Zwarte Hond

Daan Zandbelt
Kris Schaasberg
Martine Vledder
Jane Bobkova
Kit Chow
Tomas Kalinauskas
Christopher de Boer
Ardjan Wolters

juni, 2015

Inhoudsopgave

Introductie	4
BVNL-regio's & Nederland	6
Samenhang tussen topsectoren	22
Reflectie: BVNL in 30 lessen	30
Potentiële samenhang tussen regio's	44

Overzichtskartaal uit de Structuur Visie Infrastructuur & Ruimte (SVIR), 2012

Stedelijke regio met een concentratie van topsectoren	Mainport en HSL-station Schiphol	HSL/ICE station
Agro & Food	zoKe Geluidscintour*	Burgerluchthaven van nationale betekenis
Chemie	Mainport Rotterdam	Militaire luchthaven met burgermedegebruik
Creatieve Industrie	Brainport Zuidoost-Nederland	Zeehaven van nationale betekenis
Energie	Greenport	Binnenhaven van nationale betekenis
High Tech Systemen en Materialen	Zuidas	Verkeerscheidingsstelsel
Hoofdkantoren	Stad van internationaal recht, vrede en veiligheid	
Life Sciences & Health	(inter)nationaal hoofdwegennet	
Logistiek (enkel internationaal weergegeven)	(inter)nationaal hoofdspoorwegennet	
Tuinbouw en Uitgangsmaterialen	(inter)nationaal hoofdvaarwegennet	

* te actualiseren en juridisch te verankeren in de AMvB IJB 2015.

Achtergrond BVNL

Het versterken van de internationale concurrentiepositie van Nederland is de centrale doelstelling van de SVIR (Structuurvisie Infrastructuur & Ruimte). In de Beleidsverkenning Vestigingsklimaat Nederland is deze ambitie nader verkend voor een zestal regio's, te weten Zuid-Limburg, Venlo en omgeving, west en midden Brabant, Arnhem-Nijmegen-Wageningen-Ede, Twente en Groningen. Deze regio's zijn in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte aangewezen als "stedelijke regio's met concentraties van topsectoren".

In de Beleidsverkenning Versterking Vestigingsklimaat Nederland zijn ruimtelijke strategieën ter versterking van het vestigingsklimaat ontwikkeld via een serie onderzoeken en de verbinding met regionale kennis. Daarbij is de samenhang tussen regio's en topsectoren onder de loep genomen. Dat leverde via een proces met regionale vertegenwoordigers en deskundigen beleidsopties op zowel op regionaal niveau als op nationaal.

De eerste fase in de beleidsverkenning betrof het uitzetten van een aantal onderzoeken gericht op de ruimtelijke voorwaarden voor topsectoren (PBL), voor vernieuwing en vergroening van de Nederlandse economie (Universiteit van Utrecht) en opties voor ruimtelijke strategievorming (Locus & OPAS).

In de tweede fase werden uit het onderzoek voortvloeiende beelden en inzichten over ruimtelijke strategieën met de regio getoetst en aangevuld met regionaal opgebouwde inzichten en regiospecifieke kennis. De tweede fase is afgesloten met een symposium op 19 maart jl. en regionale rapportages voor de zes genoemde regio's.

In de derde fase worden de regionale resultaten naar het nationale niveau vertaald. Dit document is daar een eerste bijdrage aan. In dit document zijn op grond van de inzichten opgedaan in de zes regio's lessen getrokken voor het nationale niveau die inspiratie en richting kunnen bieden aan beleidsontwikkeling.

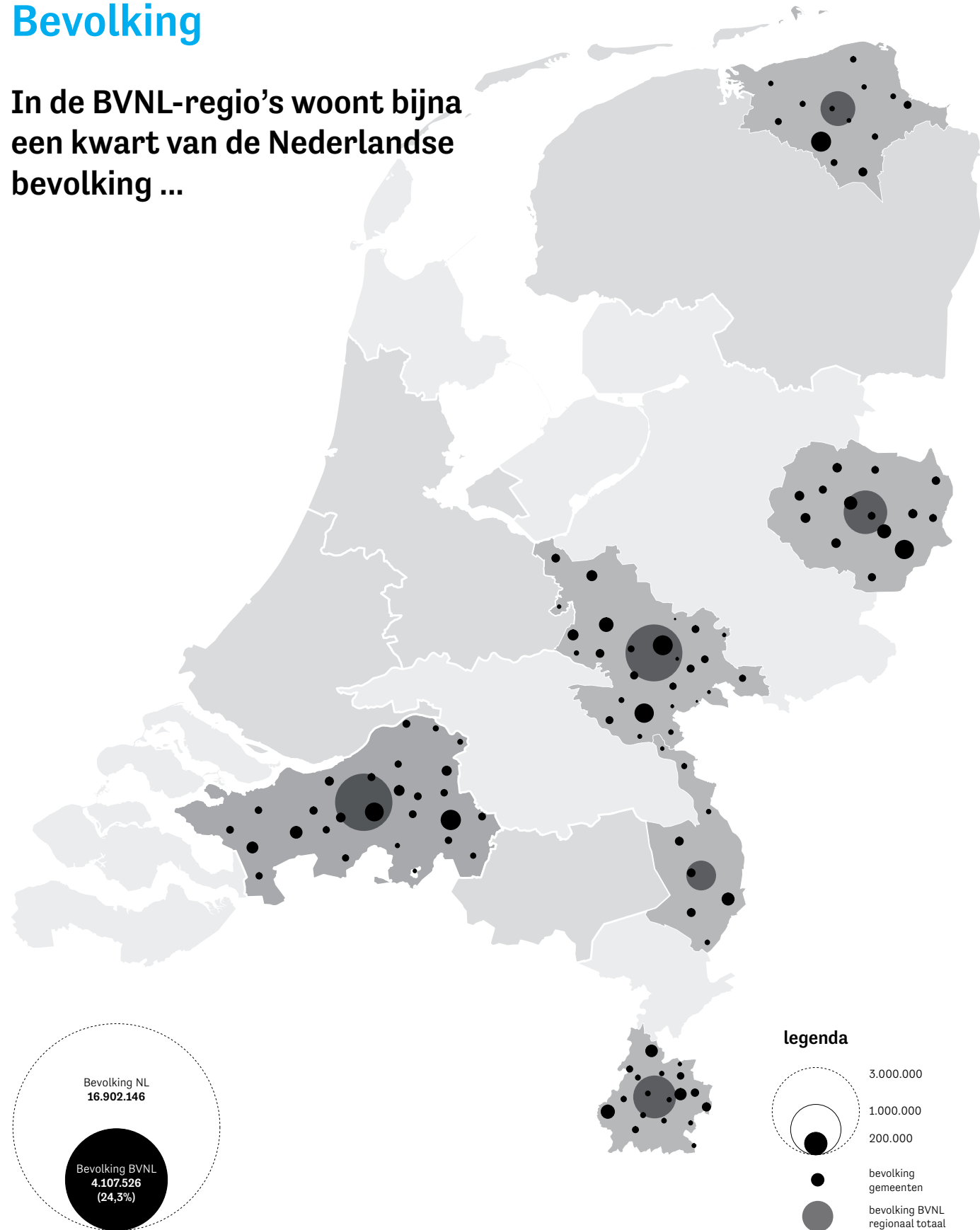
De verschillende rapporten zijn op te vragen via postbusbvn@minienm.nl.

BVNL-regio's & Nederland

De zes BVNL-regio's vertegenwoordigen een niet te negeren onderdeel van de nationale economie. Tegelijkertijd vormen ze geen samenhangend geheel. Stuk voor stuk hebben de regio's onderscheidende en aanvullende kwaliteiten ten opzichte van hun grootstedelijke buurregio's: Randstad, Ruhrgebied, Vlaamse Ruit.

Bevolking

In de BVNL-regio's woont bijna een kwart van de Nederlandse bevolking ...

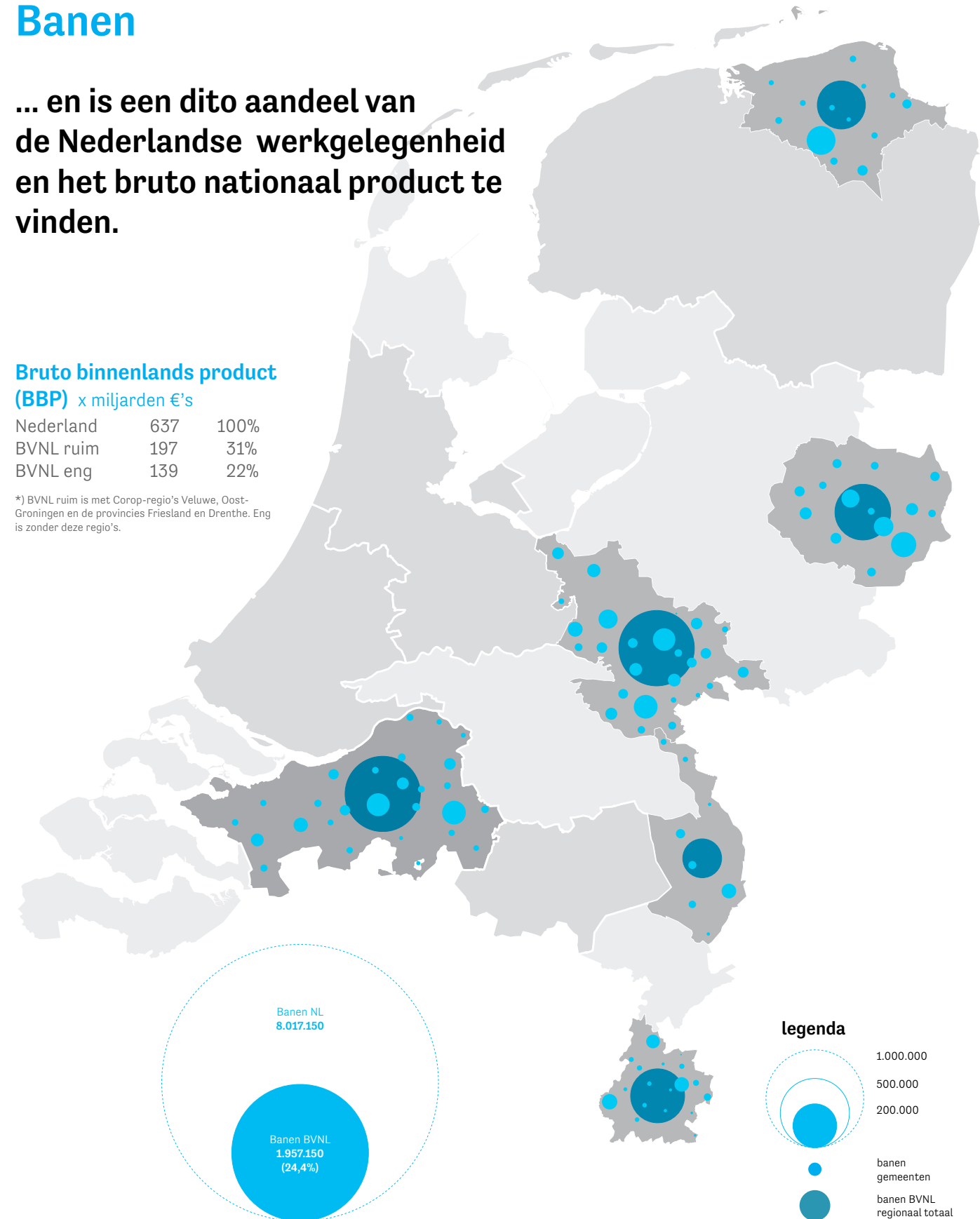
Banen

... en is een dito aandeel van de Nederlandse werkgelegenheid en het bruto nationaal product te vinden.

Bruto binnenlands product (BBP) x miljarden €'s

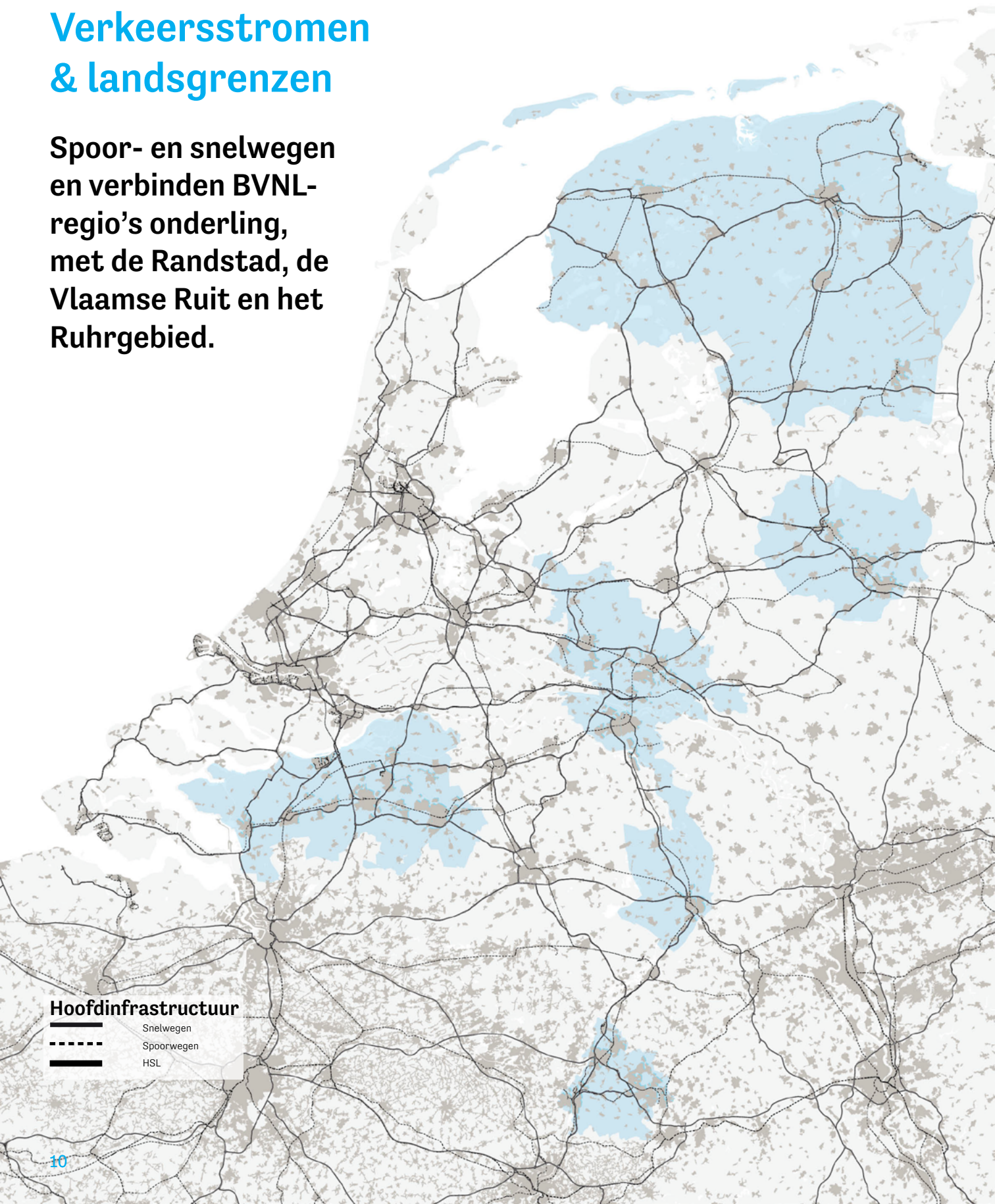
Nederland	637	100%
BVNL ruim	197	31%
BVNL eng	139	22%

*) BVNL ruim is met Corop-regio's Veluwe, Oost-Groningen en de provincies Friesland en Drenthe. Eng is zonder deze regio's.

Verkeersstromen & landsgrenzen

Spoor- en snelwegen en verbinden BVNL-regio's onderling, met de Randstad, de Vlaamse Ruit en het Ruhrgebied.

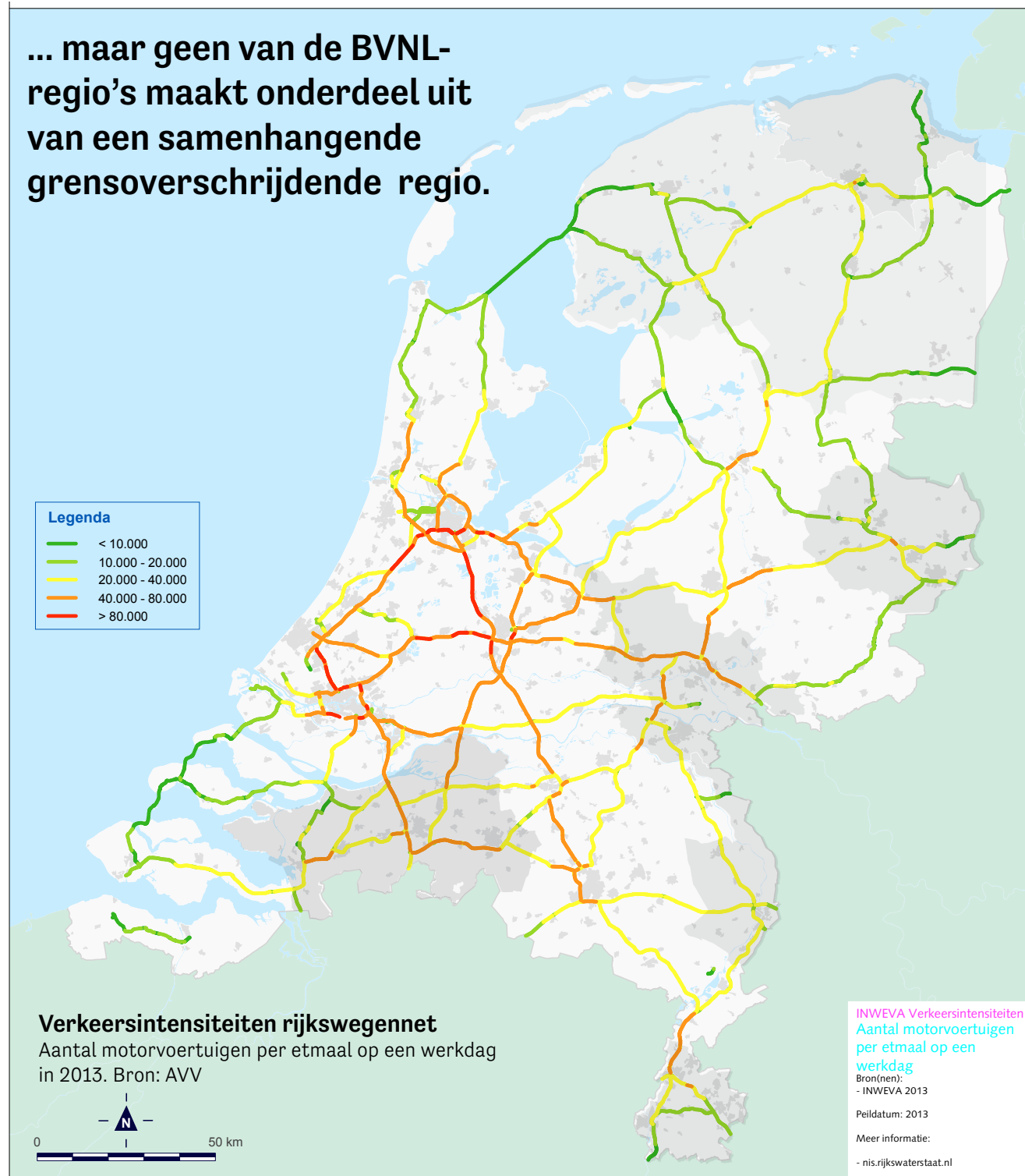

Het overgrote deel van het grensoverschrijdende verkeer over land komt door een BVNL-regio...

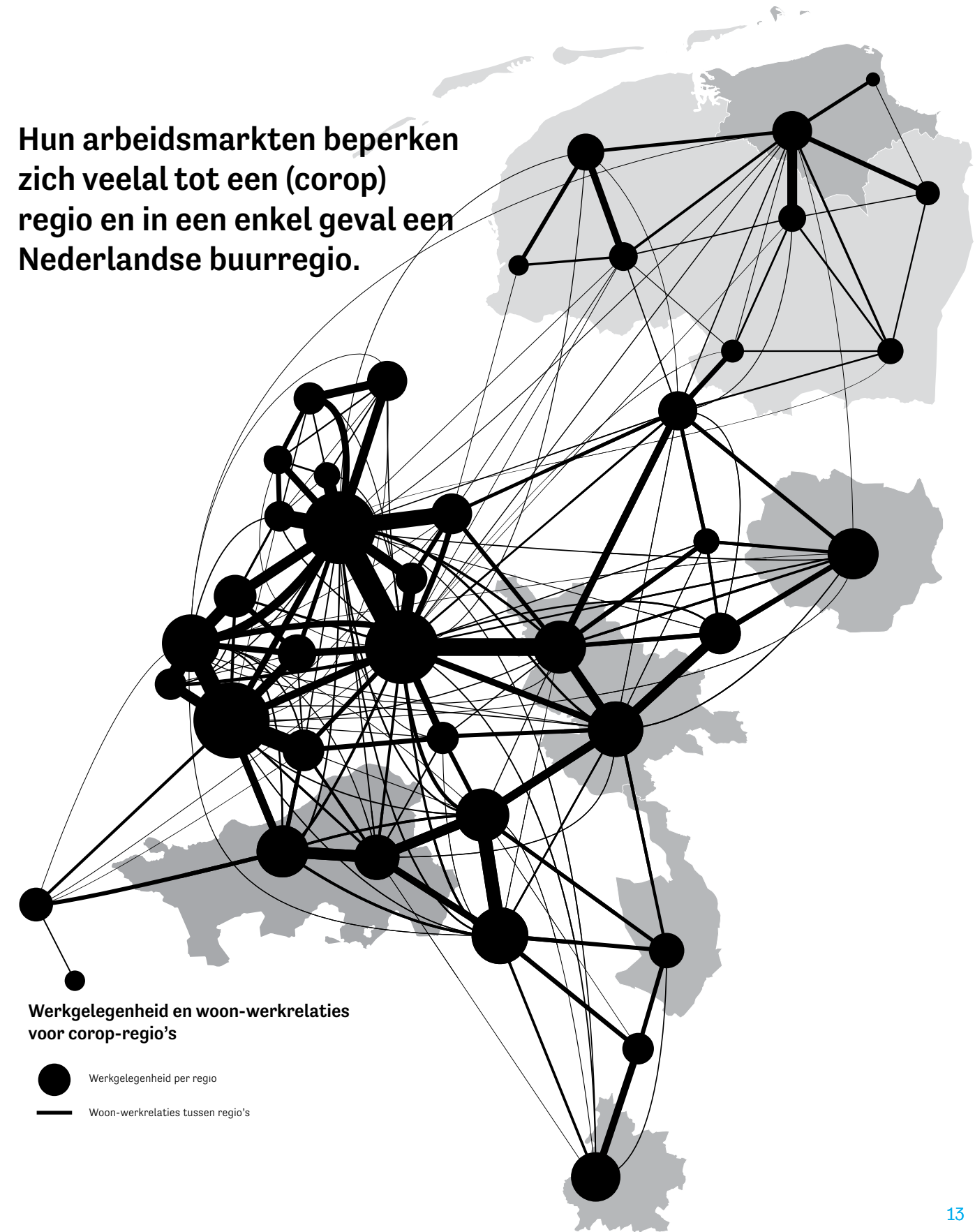

Regio's en woon-werkrelaties

... maar geen van de BVNL-regio's maakt onderdeel uit van een samenhangende grensoverschrijdende regio.

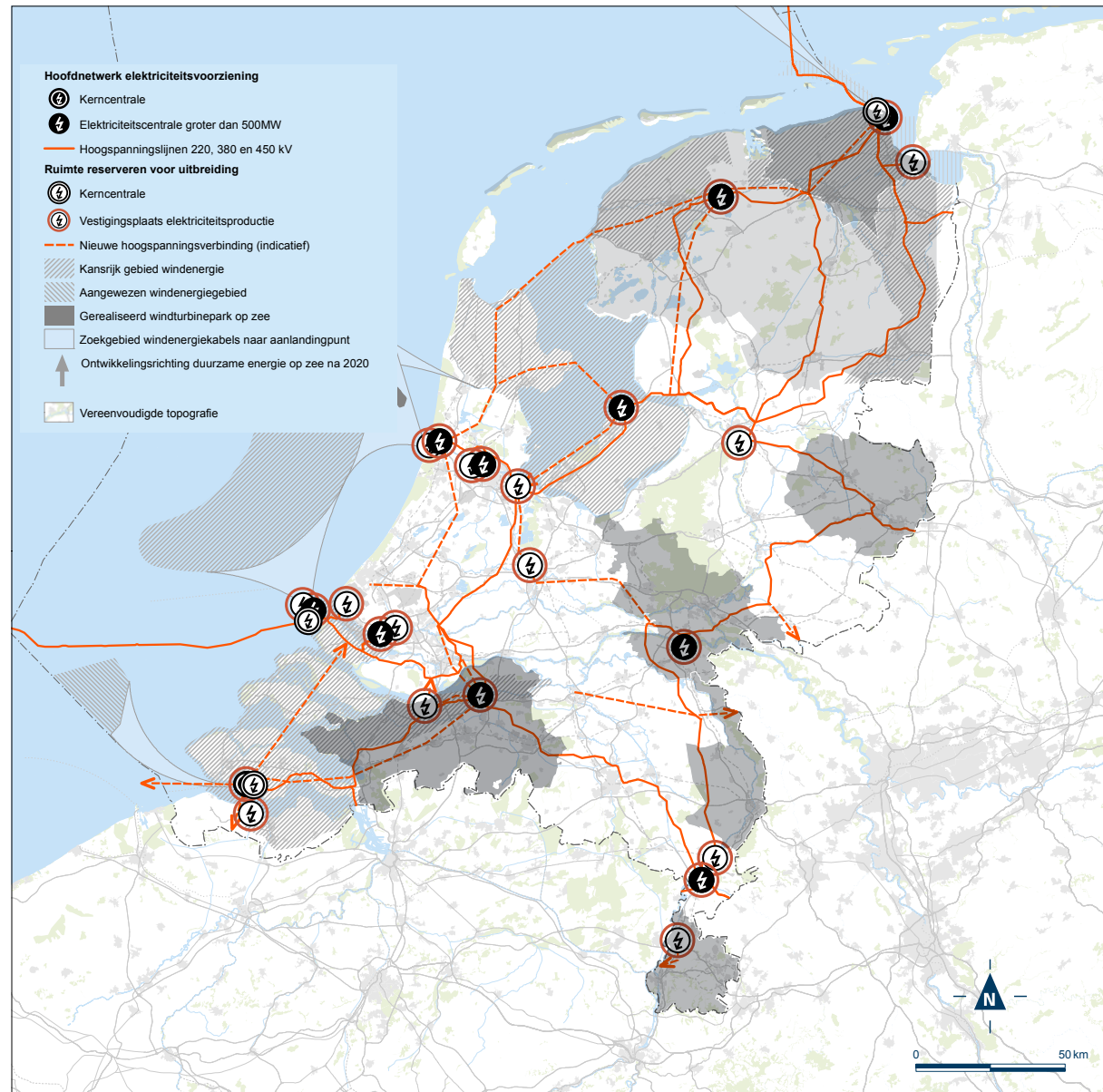

Hun arbeidsmarkten beperken zich veelal tot een (corop) regio en in een enkel geval een Nederlandse buurregio.

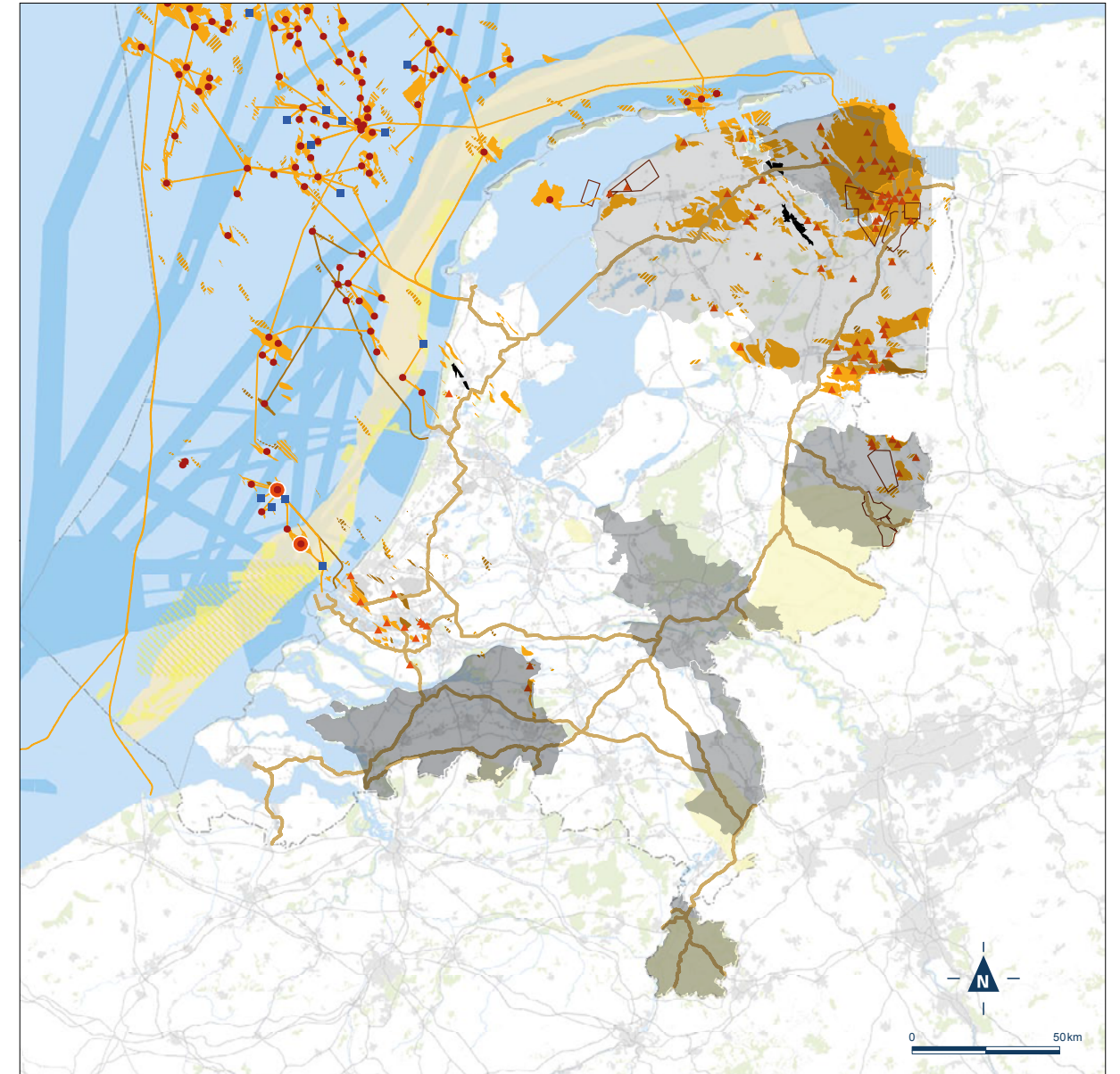
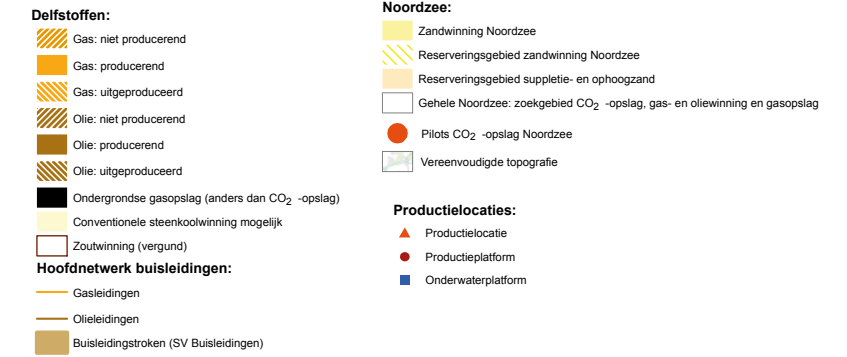

Hoofdnetwerken elektriciteit en buisleidingen

De BVNL-regio's zijn goed aangetakt op de nationale hoofdinfrastructuurnetwerken van electriciteit en buisleidingen. Vanwege de kringloopstructuur, die de BVNL-regio's met de Randstad verbindt, is het netwerk veerkrachtig en wordt er via de BVNL-regio's aangetakt op buitenlandse netwerken.

Bron: SVIR kaarten

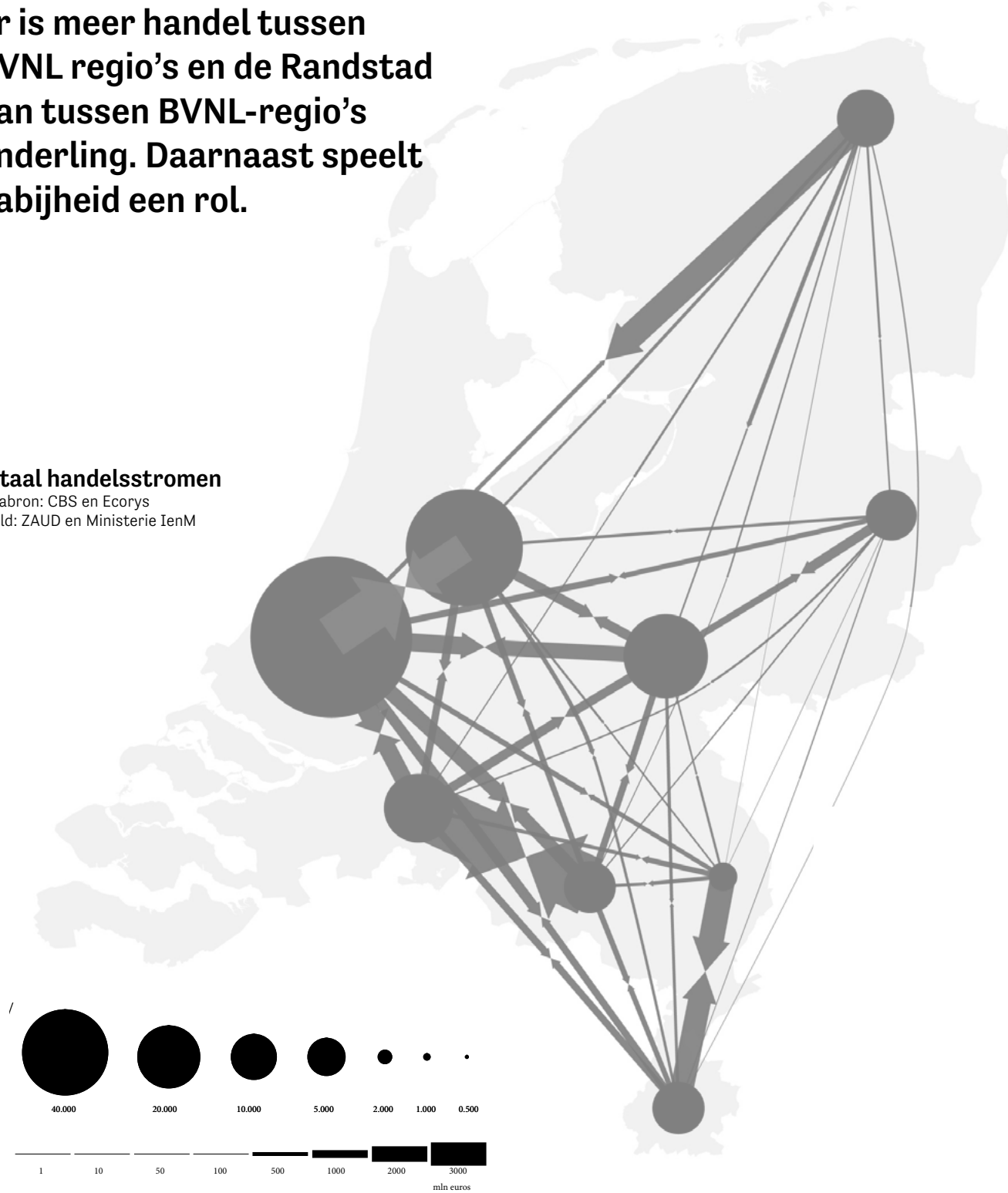

Bron: SVIR kaarten

Handelstromen tussen SVIR-regio's

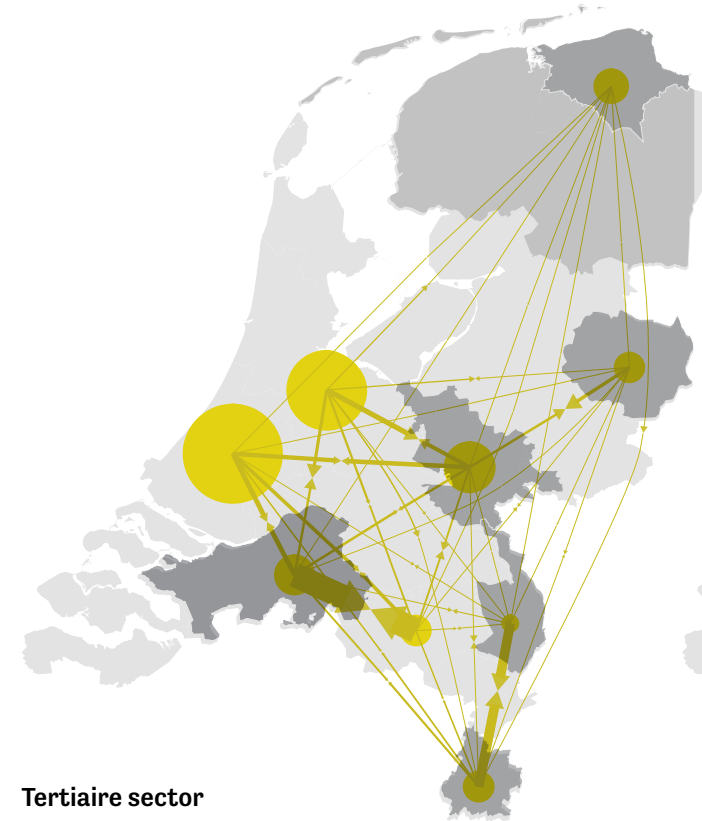
Er is meer handel tussen BVNL regio's en de Randstad dan tussen BVNL-regio's onderling. Daarnaast speelt nabijheid een rol.

Totaal handelsstromen
databron: CBS en Ecorys
beeld: ZAUD en Ministerie IenM

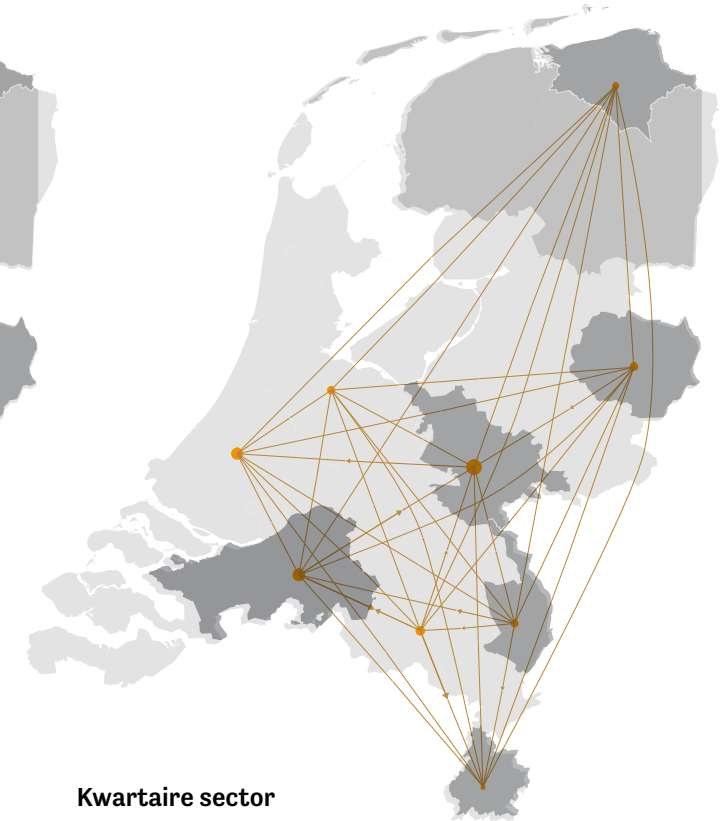

Primaire sector

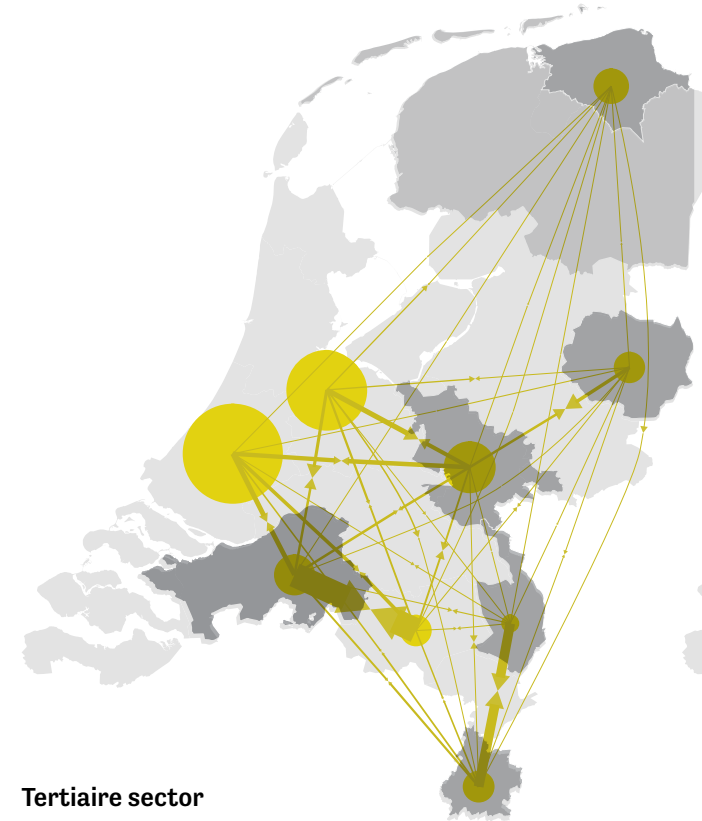
databron: CBS en Ecorys
beeld: ZAUD en Ministerie IenM

Secundaire sector

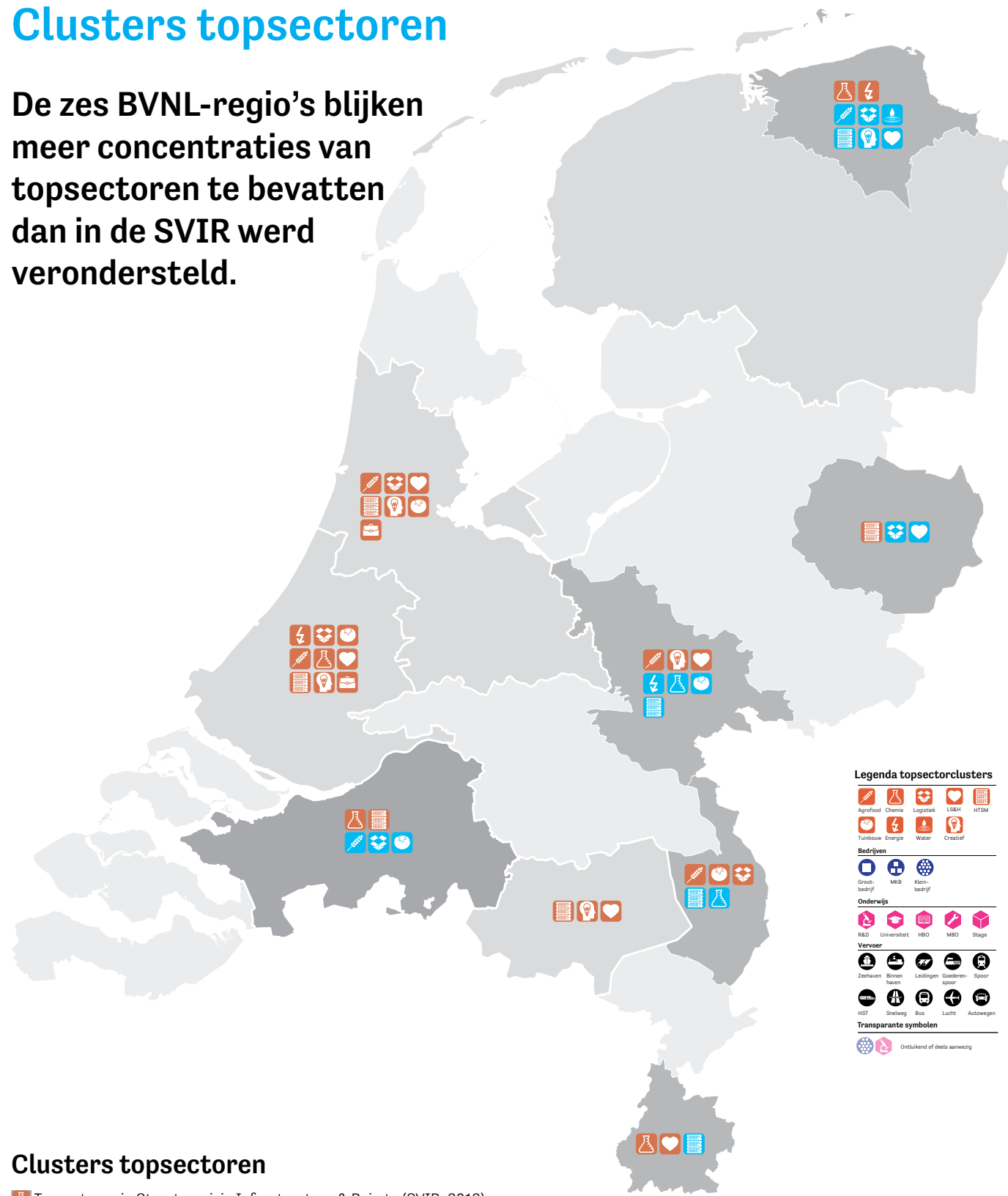
Tertiaire sector

Kwartaire sector

Clusters topsectoren

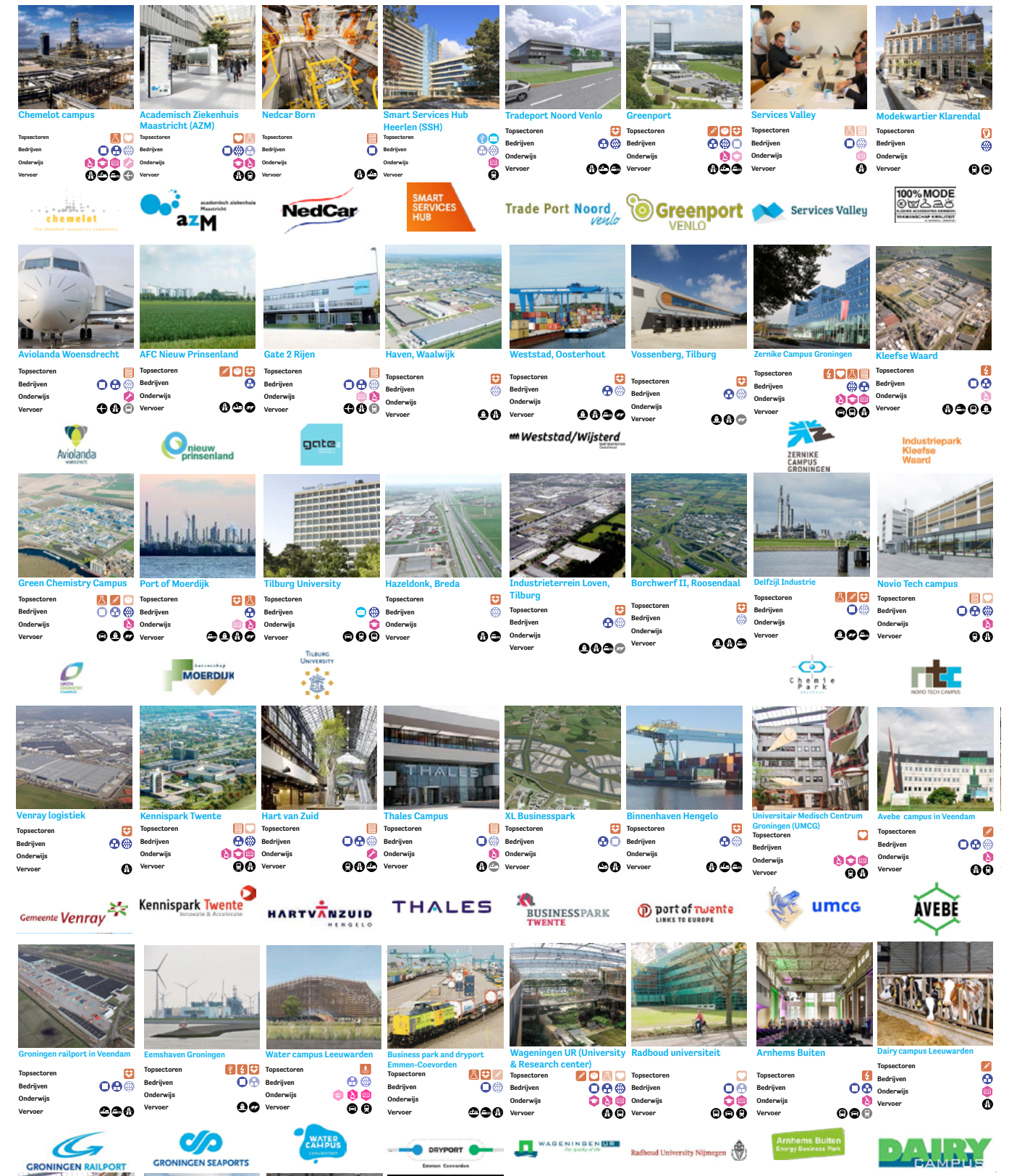
De zes BVNL-regio's blijken meer concentraties van topsectoren te bevatten dan in de SVIR werd verondersteld.

Clusters topsectoren

Topsectoren in Structuurvisie Infrastructuur & Ruimte (SVIR, 2012)
 Toegevoegde topsectoren in Beleidsverkenning Vestigingsklimaat Nederland

Aangetroffen clusters topsectoren

Voorzieningenniveau

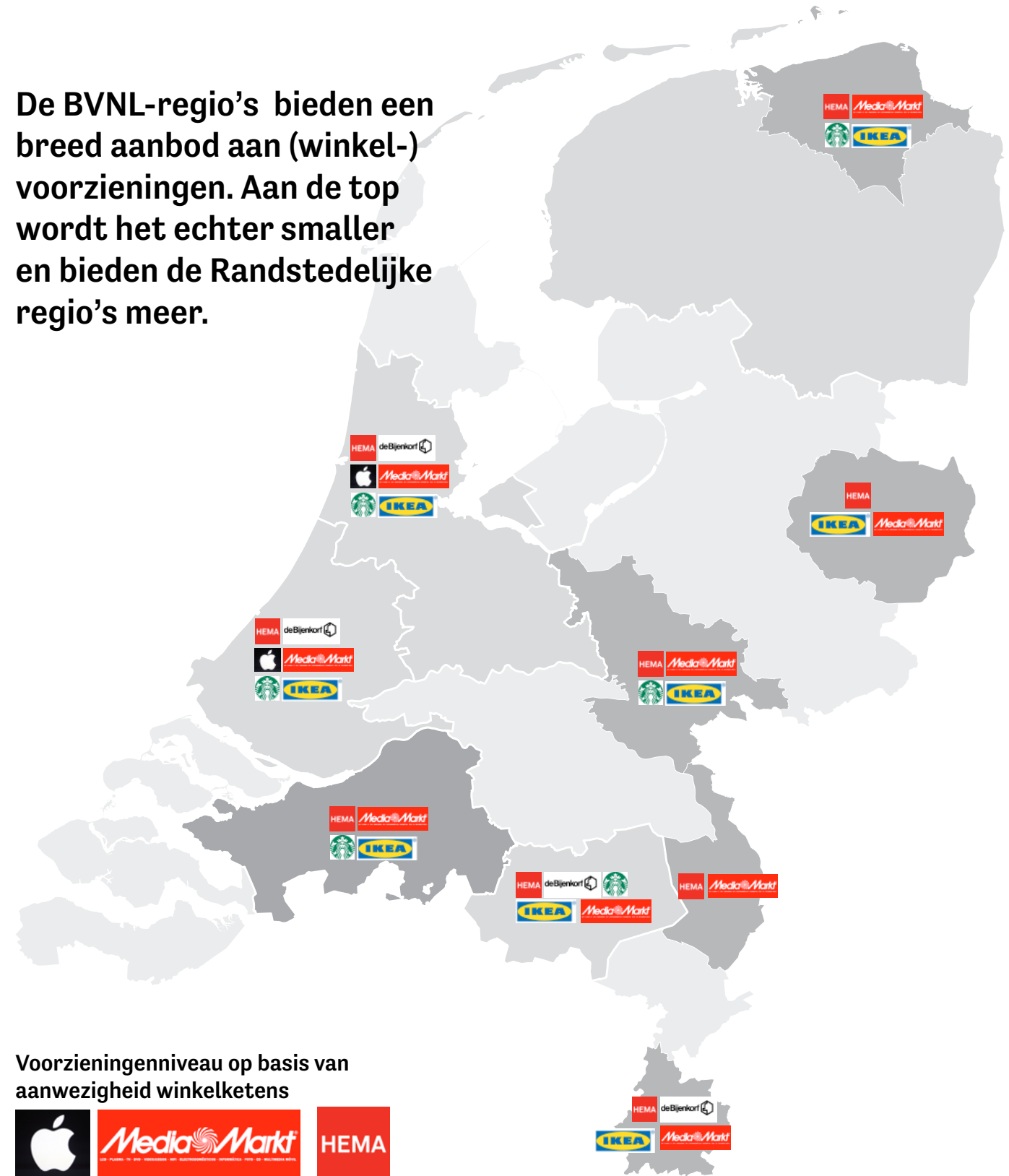
Retailniveau

	Hema*	Media Markt	Starbucks	Ikea	Bijenkorf	Apple store
Alkmaar	x	x				
Almere	x	x				
Alphen a/d Rijn	x	x				
Amersfoort	x	x	x	x		
Amstelveen	x		x		x	
Amsterdam	x	x	x	x	x	x
Apeldoorn	x	x				
Arnhem	x	x	x	x		
Assen	x	x				
Bergen op Zoom	x	x				
Breda	x	x	x	x	0	
Delft	x			x		
Den Bosch	x		x		0	
Den Haag	x	x	x		x	x
Deventer	x	x	x			
Dordrecht	x	x				
Drachten	x	x				
Eindhoven	x	x	x	x	x	
Emmen	x	x				
Enschede	x	x				
Groningen	x	x	x	x	0	
Haarlem	x		x	x		x
Heerhugowaard	x	x				
Heerlen	x	x				
Hengelo	x	x		x		
Hilversum	x		x			
Hoofddorp	x	x				
Hoorn	x	x				
Leeuwarden	x	x				
Leiden	x		x			
Maastricht	x	x			x	
Middelburg	x	x				
Nieuwegein	x	x				
Nijmegen	x		x			
Roermond	x	x				
Rotterdam	x	x	x	x	x	
Tilburg	x	x	x			
Utrecht	x	x	x	x	x	
Venlo	x	x				
Zaandam	x	x				
Zoetermeer	x	x				
Zwolle	x	x	x	x		

x Vestiging in BVNL regio
 x Vestiging net buiten gemeente / BVNL regio
 0 Sluiting aangekondigd in BVNL regio

Bronnen: websites respectievelijke winkelketens, 2015
 *) Niet uitputtend

De BVNL-regio's bieden een breed aanbod aan (winkel-)voorzieningen. Aan de top wordt het echter smaller en bieden de Randstedelijke regio's meer.

Voorzieningenniveau op basis van aanwezigheid winkelketens

Samenhang tussen topsectoren

Op basis van de analyse van de topsectoren in iedere BVNL-regio is gekeken naar de (potentiële) samenhang tussen hen op nationaal niveau en naar mogelijke crossovers tussen topsectoren.

Topsectoren

Concurrentie & complementariteit

De concurrentie tussen BVNL-regio's lijkt zich te beperken tot enkele logistieke routes. Daarnaast treedt er in de toekomst mogelijk concurrentie op tussen populaire niches als biobased chemie en smart services. Binnenlandse concurrentie is eerder een issue tussen een BVNL-regio en de Randstad of Brainport. Bovendien blijken topsectoren een containerbegrip. Als twee regio's gespecialiseerd zijn in dezelfde topsector zijn het niet per se concurrenten. Mogelijk vullen ze elkaar juist aan. Potentiële complementariteit tussen regio's betreft:

1. de koppeling van wetenschappelijke kennis en commerciële toepassing
 2. crossovers tussen topsectoren.
- Er wordt nog niet of nauwelijks gestructureerd gewerkt aan deze typen samenwerking tussen regio's.

Concurrerentie tussen regio's

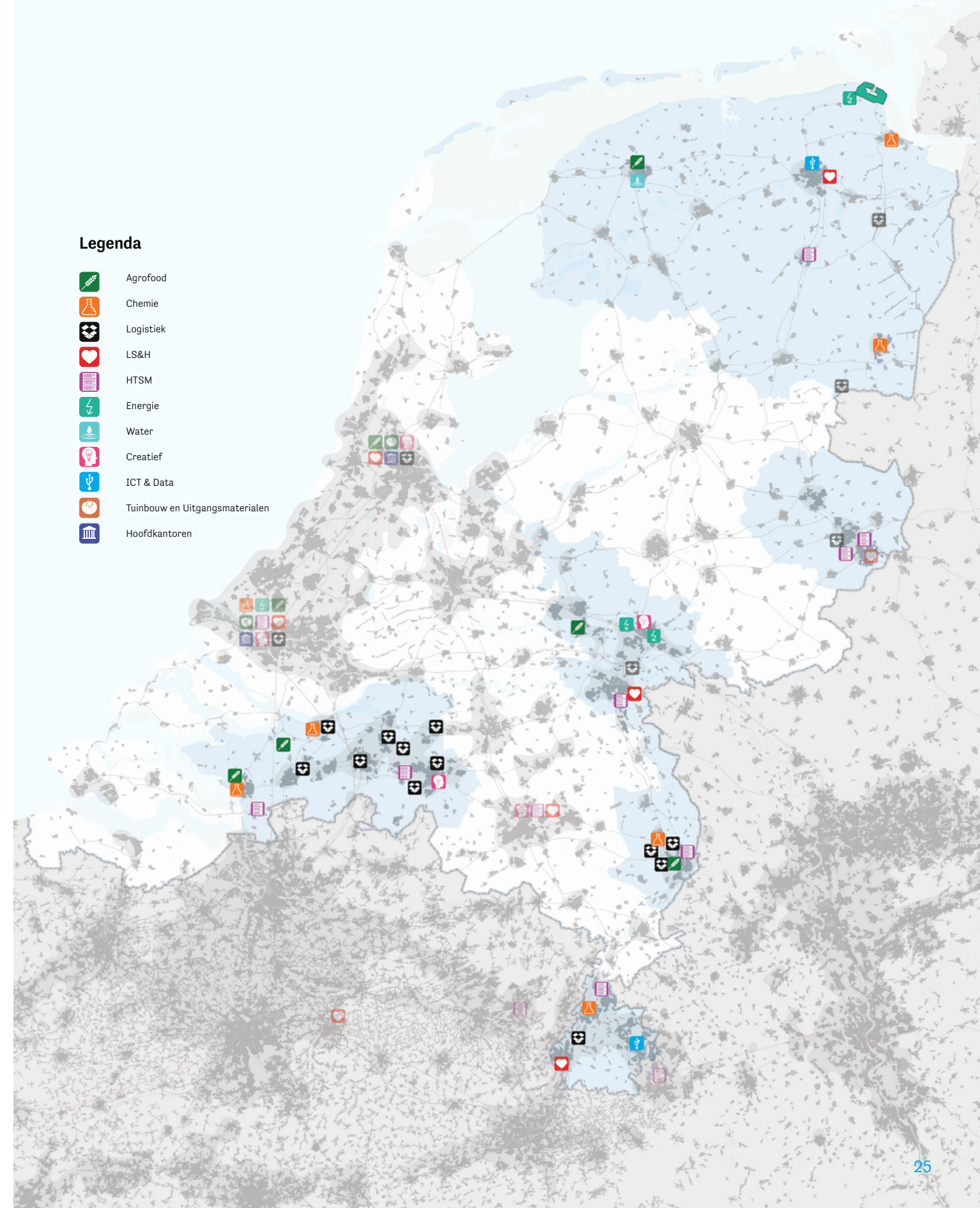
- Logistieke deelmarkten
- Crossover niches: Bio Based Economy, Smart ICT based services

Complementaire regio's

- RedMedTech Highway
- Brainport 2020

>>
Concentraties van topsectoren in BVNL-regio's.

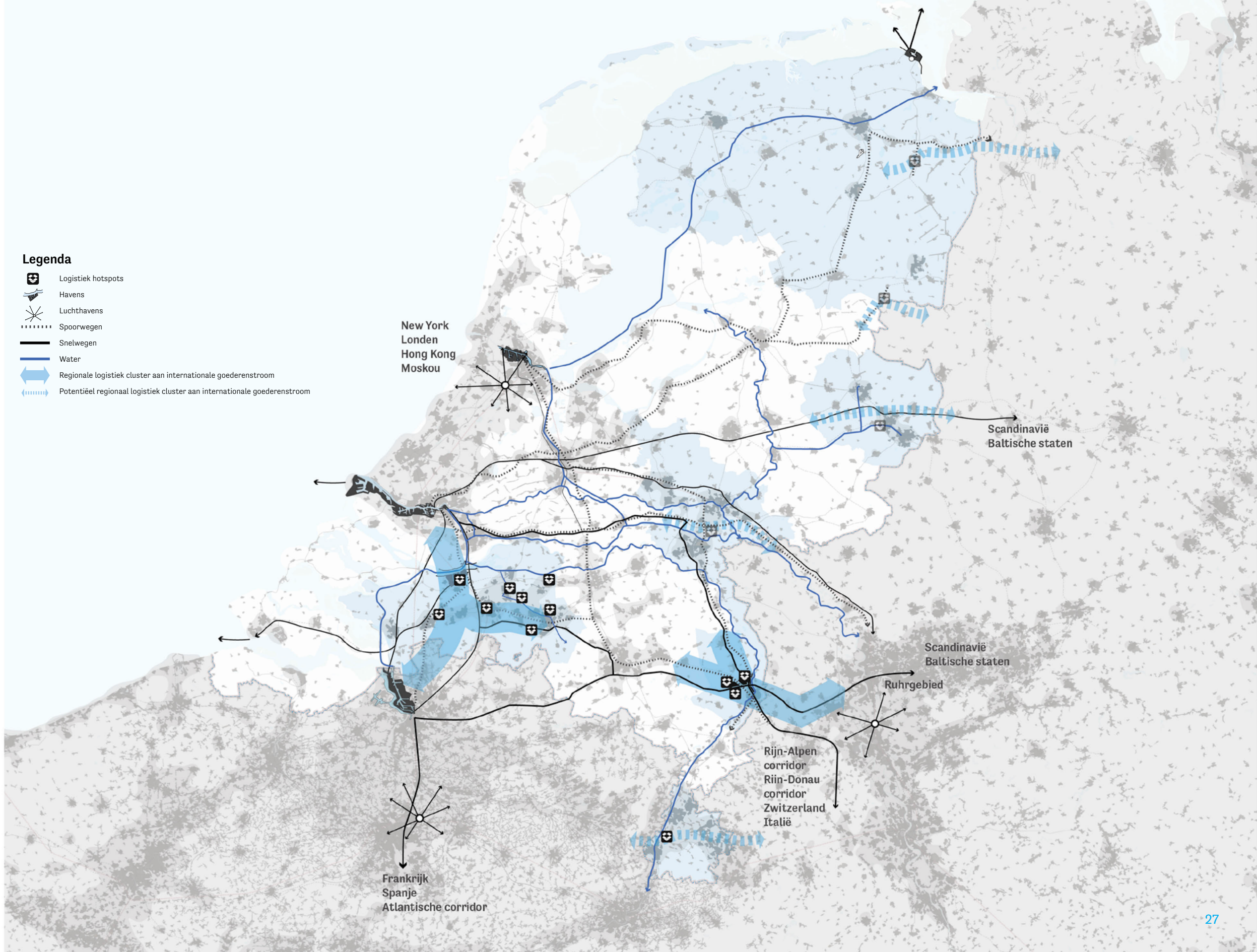
Topsector Logistiek

Eigenlijk proberen alle BVNL-regio's zich op logistiek te richten. De ene regio doet dat al heel lang en is daar heel succesvol in, zoals West- en Midden-Brabant en Venlo. Andere regio's hopen er vooral werkgelegenheid mee te ontwikkelen voor het lager geschoolde deel van de arbeidsmarkt mede door een koppeling te maken met verwerkende industrie (Value Adding Logistics) in de regio. Zuid-Limburg neemt een uitzonderlijke positie in door zich vooral te richten op het verschepen van in de eigen regio vervaardigde producten, waarmee de logistieke sector een ondersteunende functie voor andere regionale (top)sectoren biedt.

Op het eerste oog lijken al deze regio's daarmee min of meer in dezelfde vijver te vissen. Allemaal proberen ze te profiteren van hun positie aan de rand van Nederland. Vanuit de grote havens bekeken liggen de regio's achter de files en zijn ze ook via water en spoor te bereiken. Zodra je iets langer kijkt valt op dat iedere BVNL-regio zich deels op eigen routes kan richten tussen Rotterdam of Antwerpen en Europese achterlandbestemmingen en deels zal moeten concurreren met andere BVNL-regio's.

Legenda

- Logistiek hotspots
- Havens
- Luchthavens
- Spoorwegen
- Snelwegen
- Water
- Regionale logistiek cluster aan internationale goederenstroom
- Potentieel regionaal logistiek cluster aan internationale goederenstroom

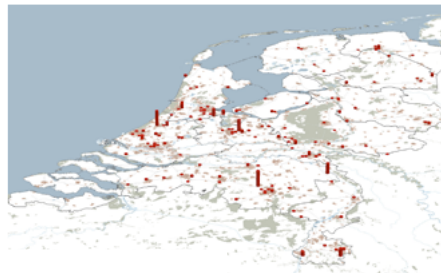

Topsector Chemie

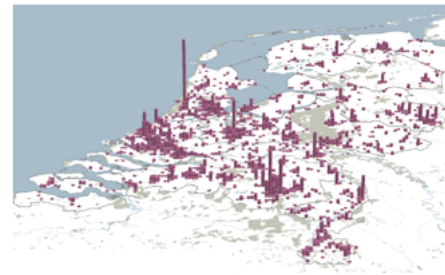
Chemie is vertegenwoordigd als topsector in West-Brabant, Groningen, Zuid-Limburg en Twente. De sector heeft het in algemene zin moeilijk. Basischemie verplaatst zich naar Azië. Fijnchemie, vergroening en vernieuwing bieden wel nieuwe ontwikkelpotentie, zij het wellicht niet met eenzelfde omvang van werkgelegenheid als vroeger.

In West- en Midden-Brabant wordt er vergroening nagestreefd door samenwerking met de Agri&Food sector. Zowel op de Green Chemistry Campus in Bergen op Zoom als op de voormalige Suikerunie-lokatie Nieuw Prinsenland in Dinteloord. In Delfzijl heeft de Chemie het moeilijk. In principe ligt hier dezelfde potentie voor groene chemie met crossovers met Agri&Food. De Suikerunie in Groningen is echter verkleind ten faveure van West-Brabant. In Zuid-Limburg zoekt het Chemie-cluster van Chemelot vooral innovatie door samenwerking met Life Sciences en Health vanuit de Universiteit Maastricht. In Twente lijkt chemie meer gesloten en op zichzelf te staan.

Topsector Life Sciences & Health

Life Sciences & Health (LS&H) is vertegenwoordigd als topsector in Groningen, Nijmegen en Maastricht en in mindere mate in Twente en West- & Midden-Brabant. De eerste drie hebben een koppeling met een academisch ziekenhuis. In Zuid-Limburg werkt het Academisch Ziekenhuis Maastricht (AZM) samen met de Chemie-sector op de Chemelot campus. In Nijmegen werkt het Radboudumc en het centrum van Health Valley, samen met de Noviotech-campus (HTSM) als onderdeel van de RedMedTech highway en is er gestart met een crossoversamenwerking met Agri&Food in het nabijgelegen FoodValley. In Groningen is er een potentiële kruisbestuiving met Agri&Food en eventueel Chemie.

Topsector Hightech Systemen & Materialen

Hightech Systemen & Materialen (HTSM) is als topsector in vrijwel elke regio vertegenwoordigd. In Twente is het de sterkste sector van de regio en wil men zich sterk specialiseren binnen deze sector. Crossovers zijn er met Life Sciences & Health via de universiteit, de ziekenhuizen, de RedMedTech-highway (Twente-Nijmegen-Eindhoven) en met Agri&Food in de voedselverwerkende industrie (Grosch, Bolletje en Johma). In West- en Midden-Brabant lijkt de sector heel breed met als belangrijkste specialisatie de aerospace maintenance. De sector wordt ondersteund door de logistieke sector.

In Gelderland is de sector heel verspreid, waarbij de sector rondom Wageningen vooral verwant is aan de Agri&Foodsector en de sector in Nijmegen zich concentreert rond chipfabrikant NXP met de bijbehorende Noviotech Campus. Er is een crossover van Life Sciences & Health met het Radboudumc en is onderdeel van de RedMedTech-highway. In Venlo lijkt een cluster te ontstaan, het zogenaamde Services Valley rondom Canon Océ. Services Valley richt zich op dienstverlening vanuit de techniek.

In Zuid-Limburg is de HTSM-sector gespecialiseerd rondom de auto-industrie in Born.

In Groningen tot slot, scoort de sector niet meer dan gemiddeld.

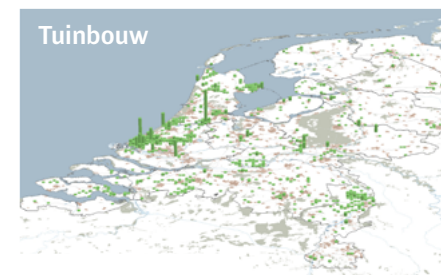
Sector Informatie & Communicatie Technologie (ICT)

ICT kwam als sector naar voren in Groningen en Twente. In de stad Groningen wordt een cluster herkend dat lijkt te zijn ontstaan rondom de voormalige PTT en de DUO (de Dienst Uitvoering Onderwijs) en dat profiteert van de nabijheid van het datacentrum in de Eemshaven. Daarnaast is er in Twente een concentratie rondom spin-outs van de universiteit. In Zuid-Limburg tot slot wordt er gebouwd aan een Smart Service center in Heerlen, gebaseerd op het cluster van pensioenfondsen en het CBS.

Topsectoren Agri&Food & Tuinbouw

Agri&Food is ijersterk in FoodValley, Gelderland. Wageningen is hét wetenschappelijke kenniscentrum van Agri&Food in Nederland en een belangrijke wereldspeler. De daaromliggende regio, FoodValley, is sterk in intensieve veeteelt. Daarnaast heeft de regio Venlo met Klavertje Vier een belangrijk productiecluster van de Tuinbouwsector, dat ook in Agri&Food gespecialiseerd is (en aan de rand van het Agri&Foodcluster in Oost-Brabant ligt). De logistieke sector in de regio Venlo vormt een belangrijke ondersteuning van deze twee sectoren. Daarnaast komen er Agri&Food concentraties van betekenis voor in West- en Midden-Brabant, Noord Nederland en Twente. Alle regio's met Agri&Food clusters hebben een banden met Wageningen UR. Dat is een voorbeeld hoe complementariteit tussen regio's al wordt benut.

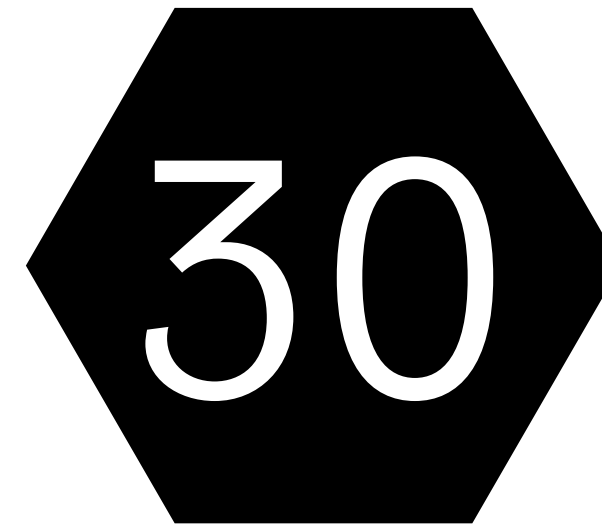

Topsector Creatieve Industrie

De Creatieve Industrie is nauwelijks vertegenwoordigd in de BVNL-regio's. De belangrijkste uitzondering is het modecluster in Arnhem, bestaand uit de modeopleiding aan de hogeschool van de kunsten Artez en het Modekwartier Klarendal met een veelheid aan winkeltjes en ateliers

Belangrijke lessen:

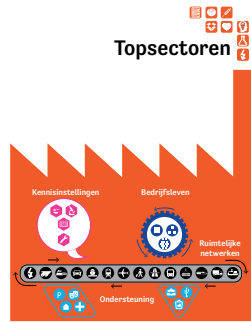
- 1 Topsectoren zijn een containerbegrip
- 6 Er zijn drie typen agglomeratiekracht
- 11 Grensoverschrijdende regio's zijn er alleen nog maar in potentie
- 17 Wereldspelers hebben een thuisbasis nodig
- 22 Het HBO speelt een cruciale rol in het regionale vestigingsklimaat
- 27 Spreid risico's door diversiteit

Reflectie BVNL in dertig lessen

Op basis van de verkenningen in de zes BVNL-regio's zijn een aantal lessen getrokken. Deze zijn verdeeld over de categorieën die ook bij de analyse werden gebruikt: Topsectoren, Agglomeratiekracht, Ruimtelijke Netwerken, Omgevingskwaliteiten, en Orgware, aangevuld met Strategie.

Topsectoren

1

Topsectoren zijn een container-begrip

Achter het etiket van een topsector gaat vaak een hele wereld schuil. Er zijn heel verschillende producten, posities in de waardeketen en deelmarkten. Daarom zijn regio's die in eenzelfde topsector zijn gespecialiseerd niet noodzakelijkerwijs concurrenten. In de logistiek zien we bijvoorbeeld dat regio's zich op andere deelmarkten richten. De ene regio ligt gunstig aan de route vanuit Rotterdam naar Zuid-Europa, de andere aan een route naar Scandinavië. Of regio's nemen verschillende posities in een 'waardeketen' in. Zo vormt Wageningen, binnen de sector Agri&Food, het centrum van wetenschappelijke kennis en onderzoek, terwijl de Greenport Venlo een productiecluster voor de tuinbouw is. Als er al sprake van concurrentie is tussen topsectoren lijkt dit eerder het geval tussen een BVNL-regio en de Ranstad dan tussen BVNL-regio's onderling.

>> heel Nederland

2

Er zijn drie soorten innovatiemilieus

Naar analogie van het AWTI-rapport "Regionale hotspots"¹ worden drie soorten innovatiemilieus onderscheiden:

1. De wetenschappelijk gedreven hotspot, die zich vormt rondom universiteitcampussen en academische ziekenhuizen. Het succes voor een regio lijkt groter wanneer de wetenschap gekoppeld is aan HBO-onderwijs en er ruimte is voor start-ups. Door deze twee extra ingrediënten lijkt de binding met de regionale economie sterker te worden. Zie ook #6.
2. De engineering hotspot, ontstaat rondom grote bedrijfsclusters. Vaak van een multinational. Dit type hotspot lijkt te profiteren van open-innovatie initiatieven, waarbij er wordt samengewerkt met andere vaak kleinere partijen aan gerelateerde onderwerpen. Clustervoordelen komen voort uit samenwerking, maar ook door het delen van voorzieningen, milieuvergunning en infrastructuur. Zie ook #17

¹ <http://www.awti.nl/publicaties/regionale-hotspots/item716>

3. De creatieve urbane hotspot, drijft op de aantrekkingskracht van een concentratie van frisse geesten en verse ideeën georganiseerd in veelheid van kleine bedrijfjes en organisaties. Dit type hotspot komt nauwelijks voor in de onderzochte BVNL regio's, waarschijnlijk door een gebrek aan stedelijkheid. Het Modekwartier Klarendal in Arnhem komt er nog het dichtste in de buurt, maar de omvang is erg beperkt.

- >>
1. WUR campus, Kennispark Twente, Zernike Groningen
 2. High Tech Campus Eindhoven, Thales, Chemelot campus
 3. Amsterdam

3

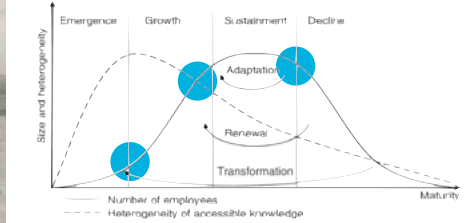
Open-innovatie campussen

Een aantal grote bedrijven wil een deel van hun terrein(en) afstoten, doordat ze ruimte over hebben als gevolg van steeds compactere bedrijfsactiviteiten en het verplaatsen van activiteiten naar elders. Met het afstoten hopen ze geld te verdienen. Overhoeks, het voormalige Shell-terrein in Amsterdam Noord is daarbij het grote voorbeeld. Maar vaak lukt het niet om de gronden voor een goede prijs te verkopen. Als alternatief stellen deze bedrijven daarom een deel van hun terrein beschikbaar als open-innovatiecampus waarop het bedrijf samenwerking zoekt met gerelateerde bedrijven. Deze laatste vorm lijkt op de lange termijn veel aantrekkelijker, in ieder geval voor de regio. Omdat er economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid uit voortkomen. De Philips High Tech Campus is hier het toonaangevende voorbeeld van. Op onze rondreis door BVNL-regio's kwamen we soortgelijke ontwikkelingen tegen bij onder meer Thales (Hengelo), Chemelot campus (Geleen), AFC Nieuw Prinsenland (Dinteloord) en de Noviotech Campus (Nijmegen). Deze open-innovatie campussen zijn alleen een voorbeeld van Engineering Hotspots uit de vorige les.

is ...

zal ...

4

Rijksinvesteringen vormen bodem van innovatiemilieus

Veel regionale economische hotspots hebben hun wortels in het economisch spreidingsbeleid van het rijk uit de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Dit door menigeen verfoeide beleid blijkt dus meer op te leveren dan algemeen wordt aangenomen. Nu ontwikkelt zich een ICT-cluster in de Eemshaven en Groningen op de fundamente van een door het rijk aangelegde zeehaven en verplaatste rijksdiensten (PTT en belastingen). Daarnaast blijken de universiteiten in Twente en Maastricht economische motoren in hun regio. Net als de Chemelot campus van de Dutch State Mines (DSM) en de autofabriek in Born technologische hotspots vormen. Tot slot wordt rondom een cluster van pensioenfondsen en het CBS in Heerlen een Smart Services centrum ontwikkeld.

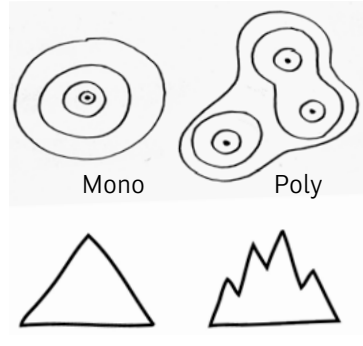
>>
De rijksdiensten PTT, belastingen, pensioenfondsen en het CBS, de Eemshaven, de Universiteiten Twente en Maastricht, de autofabriek in Born en DSM in Geleen.

5

Wie zijn de kampioenen van morgen?

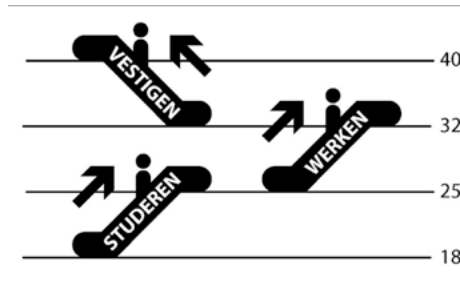
Er is niet een eenduidig antwoord te geven welke topsector gestimuleerd dient te worden of hoe het ruimtelijk economisch vestigingsklimaat te versterken. Dat is een kwestie van sturingsfilosofie. Welke politieke ambitie is er? Moet de overheid sterker maken wat sterk is of zorgen voor een brede basis? De kampioenen van morgen kweken (bijvoorbeeld door crossovers te stimuleren) of die van vandaag ondersteuning geven (zoals in het topsectoren beleid)? In een land van kolen en geiten is het niet eenvoudig kiezen.

Agglomeratiekracht

is ...

zal ...

6

Drie typen agglomeratiekracht

Vanuit de BVNL-verkenning komen drie typen agglomeratievoordelen naar voren. Voordelen die ontstaan door:

1. Een grotere massa van een samenhangende regio (o.m. bevolking en arbeidskrachten). Soms worden er gebieden bij elkaar opgeteld die nauwelijks samenhang vertonen als arbeidsmarkt. Daarmee houd je jezelf voor de gek. Het kan wel een visie zijn die vervolgens actie en investeringen vergt. Vergelijk de economische kracht van de regio Groningen met die van Venlo.
2. Ruimtelijke concentratie van topsectoren binnen een regio op één lokatie (binnen een regio geconcentreerde sector lijkt voordelen te hebben ten opzicht van over een regio verspreide sector). Vergelijk HTSM in Twente met West- en Midden-Brabant.
3. Ruimtelijke concentratie van voorzieningen binnen een regio op één lokatie (monocentrische regio's lijken tot een hoger voorzieningenniveau te komen dan polycentrische). Vergelijk Eindhoven met Arnhem-Nijmegen.

7

Onze regio's zijn best sterk

They punch above their weight

In het algemeen wordt gesteld dat Nederlandse regio's een beperkte agglomeratiekracht hebben ten opzichte van hun Europese concurrenten. Je kan het ook omdraaien: voor hun omvang presteren ze buitengewoon goed.

>>

De voornaamste concurrenten van elke BVNL-regio op hun specialisme:
Groningen / Energie / Antwerpen & Milaan
Twente / Hightech / Milaan & Dublin
Gelderland / Voedingsmiddelen / Londen & Barcelona
West- en Midden-Brabant / Logistiek / Parijs & Milaan
Venlo / Landbouw / Düsseldorf & Keulen
Zuid-Limburg / Chemie / Antwerpen, Milaan & Parijs

8

Eén centrum is sterker dan twee

Monocentrische regio's hebben het eenvoudiger dan polycentrische.

Centra hebben een onweerstaanbare aantrekkingskracht. Actuele trends lijken dit fenomeen alleen maar sterker te maken. In meerkernige regio's woedt vaak een interne strijd om onderscheidende voorzieningen, knooppunten, bedrijven en meer. Inwoners van zo'n regio ondersteunen niet één, maar meerdere centra met voorzieningen en infrastructuur. Dat leidt tot een minder onderscheidend aanbod. Vergelijk bijvoorbeeld de regio's Eindhoven en Arnhem-Nijmegen. Beide zo'n 750 duizend inwoners, maar met een andere ruimtelijke structuur en een ander economisch vestigingsklimaat. Zo heeft Eindhoven een eigen vliegveld en blijft de Bijenkorf daar open, terwijl die in Arnhem vertrekt.

9

Nederland trekt naar de stad

"Grote gemeenten goed voor driekwart van bevolkingsgroei tot 2025"¹

Het klinkt exotisch, maar ook in Nederland is er een trek naar de stad. Van het platteland naar de provinciestad. Van de provinciestad naar de universiteitsstad. En van daar naar de Randstad. Tegelijkertijd krimpt het landelijk gebied, zeker in de periferie van het land. Er zijn drie fases in het leven waarin stedelijke regio's nieuwe generaties aan zich kunnen binden. De eerste mogelijkheid is het moment waarop jongeren het ouderlijk huis verlaten om een opleiding elders te volgen. Daarna volgt (het zoeken naar) een eerste baan. Is het werkende leven eenmaal op gang gekomen dan komt de derde fase waarin meer naar een definitieve vestiging wordt gezocht. Na hun veertigste verhuizen mensen nauwelijks meer van regio.

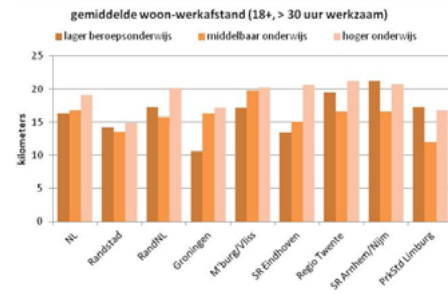
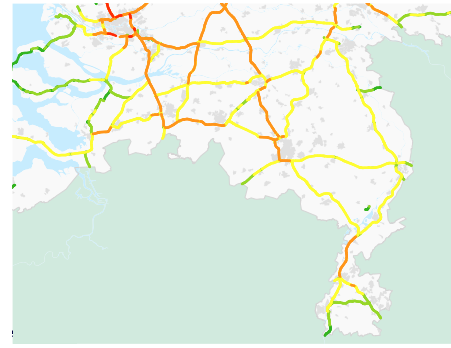
10

Delen is het nieuwe hebben, ook voor regio's.

Buurregio's hebben soms kwaliteiten waarop je jaloers zou kunnen worden. Vaak is het realistischer en goedkoper om deze bij hen te lenen (door middel van goede verbindingen) in plaats van te proberen deze kwaliteiten zelf te ontwikkelen. Denk aan een universiteit, verwant economisch cluster, haven, woonmilieu, verbinding of culturele voorziening. Zoals wielrenner Hennie Kuiper het al verwoordde: "Eet eerst het bordje van een ander leeg voor je aan je eigen begint".

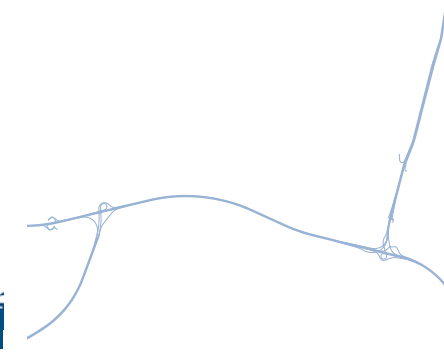
¹ CBS, 1 oktober 2013.

Ruimtelijke netwerken

is...

zal ...

11

Grensverkeer is beperkt

Grensoverschrijdende regio's zijn er alleen nog maar in potentie.

Ten opzichte van deze drukste punten in de regio steekt trouwens het grensoverschrijdende verkeer schril af. De A16 bij Hazeldonk scoort nog redelijk, maar alle andere grensovergangen hebben beduidend minder voertuigen per etmaal. Hier is geen lokaal en nauwelijks regionaal verkeer meer, maar vooral internationaal verkeer. Het maakt tevens duidelijk waarom deze verbindingen toch cruciaal zijn.

12

Vlotte doorstroming kan de logistiek bedreigen

Is er bij vlotte doorstroming wel een reden om te stoppen in een regio? Veel BVNL-regio's werken samen met de haven van Rotterdam of zoeken die nog. Graag willen ze hun positie achter de randstedelijke files benutten om logistieke goederen te verwerken en zo werkgelegenheid in de regio te creëren die goed aansluit op de regionale arbeidsmarkt en helpt de werkloosheid terug te dringen. Het idee is dat vanuit Rotterdam goederen per schip of trein naar de regio worden getransporteerd. Na verwerking daar gaan ze verder, meestal per vrachtwagen, naar hun eindbestemming. De vraag is echter of deze plekken zo aantrekkelijk blijven als ze nu lijken. Op allerlei fronten wordt hard gewerkt aan het verbeteren van Europese Ten-T corridors. Zo wordt op dit moment in Duitsland de aantakking op de Betuwelijn verbeterd en wordt in Nederland de A15 doorgetrokken. Is er nog een reden om te stoppen in een regio, als een stroom goederen er soepel doorheen loopt? De container kan ook nog een eindje verder reizen, voorbij de files van Vlaanderen of Ruhrgebied. Om de goederen in een nog goedkopere en rustigere regio te laten verwerken.

>> alle BVNL-regio's

13

'Hoe slimmer, hoe verder' gaat niet altijd op

In algemene zin is er een duidelijk positief verband tussen opleiding, inkomen en woon-werkafstand. Hoe hoger de opleiding en het inkomen des te groter is de gemiddelde afstand tussen woon- en werkadres. Bij nader onderzoek blijkt dit echter niet voor alle regio's op te gaan. "In de regio Arnhem-Nijmegen en in Parkstad Limburg reizen hoger opgeleiden minder ver dan lager opgeleiden en blijven de middelbaar opgeleiden het dichtst bij huis." KIM (Kennisinstituut voor Mobiliteit). In Groningen, Twente en Zuid-Limburg blijkt een hoger inkomen niet altijd te corresponderen met een grotere gemiddelde woon-werkafstand. Wat hier precies de redenen van deze afwijkingen zijn is nog niet te zeggen. Daarvoor dient meer onderzoek gedaan te worden.

>> Zuid-Limburg, Arnhem-Nijmegen en Twente

14

Koppel belangrijke plekken aan hoofdstructuren.

Economische hotspots zijn van belang voor een regio, maar zelf hebben ze vaak een belang dat verder reikt. Lang niet altijd zijn deze hotspots op een robuuste wijze verbonden met de rest van Nederland. Dat bemoeilijkt uitwisseling en het kunnen doorontwikkelen van de aanwezige potentie. Zo is het voor studenten van de Universiteit Maastricht niet aantrekkelijk om stage te lopen op de Chemelot Campus in Geleen omdat die per OV heel lastig te bereiken is. Hetzelfde geldt voor werknemers van de WUR en hun gezinnen met een voorkeur voor een stedelijke woonomgeving. Wonen in Amsterdam en werken in Wageningen is geen comfortabele combinatie. In deze gevallen is er een mismatch tussen plaats en knoop. Verbind economische clusters en centra robuust aan hoofdinfrastructuur. Regelmatig valt er nog veel (tijd) winst te boeken in de last-mile en in het comfort van de verbinding. Denk aan verbeteren van frequentie, aansluitingen en alternatieve routes.

>> WUR, Chemelot

15

Maak netwerken hiërarchisch

Door doorgaande en regionale netwerken te ontvlechten worden ze robuust.

De grootste knelpunten in de BVNL regio's lijken een aantal 'bajonetten' rondom centrumsteden. Hier lopen een (inter)nationale oost-west en noord-zuid routes een gedeelte parallel. Zoals de A50 bij Arnhem een stuk over de A12 loopt, of de A1 in Twente gedeeltelijk over de A35. Bovendien worden deze wegen ook veel gebruikt voor regionaal verkeer. Meestal omdat er geen robuust en onafhankelijk regionaal netwerk is. Maak robuuste (inter)nationale en regionale netwerken. Los van elkaar. Door regionale netwerken onafhankelijk van (inter)nationale te maken wordt regionale samenhang vergroot en internationale doorstroming bevordert. Dit geldt behalve voor wegen ook voor het spoor. Bijvoorbeeld door in een regio voor één intercitystation te kiezen en dat te koppelen aan een hoog-frequent regionaalnet.

>> A50-A12-A50 // A16-A58-A27 // A1-A35-A1 // Berlijnlijn / regio Twente

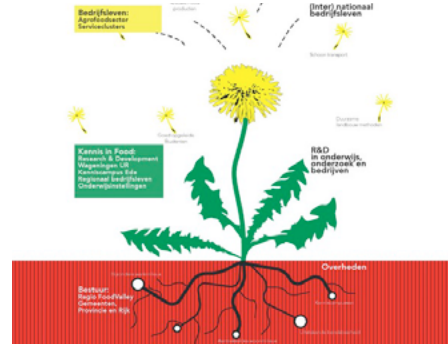
16

'Vlieg' naar een Europese hub

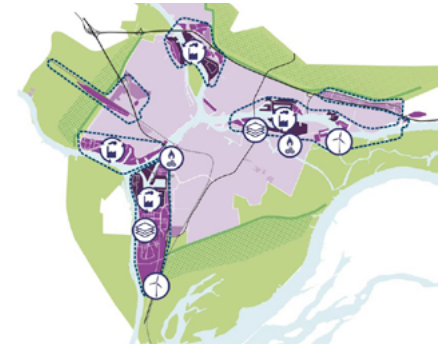
Regionale vliegvelden hebben het niet makkelijk. Velen zijn afhankelijk van overheidssubsidie en meer dan eens dreigt er sluiting. De vraag is wat hun betekenis is voor het regionaal economisch vestigingsklimaat. Ja, het is handig om in de eigen regio zakenvluchten te kunnen ontvangen. Voor die rijke zakenman die een miljoenendeal komt sluiten. Maar daarmee houd je een vliegveld niet open. Een regionaal vliegveld zal niet uitgroeien tot een eigen Charles de Gaulle. Het meest kansrijk lijkt het om een lijnvlucht te onderhouden met een Europese hub, zoals Londen of Frankfurt. Zo is er een lijnvlucht van Groningen-Eelde naar Londen. Van daaruit kan je naar de hele wereld vliegen. Toch blijkt dat in de praktijk lastiger dan gedacht. De vlucht blijkt vanuit Eelde niet naar Heathrow maar Southend te gaan, een onbeduidend vliegveld een eind buiten Londen. Dus waarom moeilijk dan als het makkelijk kan. Schiphol, Zaventem en Düsseldorf zijn ook Europese hubs en vaak over land net zo dichtbij.

>> Vliegveld Eelde

Omgevingskwaliteiten

is...

zal ...

17

Wereldspelers hebben een thuisbasis nodig

Universiteiten, multinationals en het rijk hebben niet altijd dezelfde belangen als de regio. De eerstgenoemden zijn bezig wereldvraagstukken op te lossen, wereldmarkten te bedienen, of dienen een 'groter' algemeen belang. Tegelijkertijd zijn ze voor allerhande praktische en alledaagse zaken op de regio aangewezen. Bijvoorbeeld als plaats van vestiging, van waaruit ze verbonden zijn met de rest van de wereld. In de nabijheid van een deel van haar dienstverleners en de woonplek van hun werknemers, hun gezinnen en de daaraan verbonden faciliteiten. Een succesvolle regio biedt een vruchtbare voedingsbodem waarin een wereldspeler kan bloeien en in staat is om wereldprestaties te leveren. De een kan niet zonder de ander, al hebben ze verschillende belangen. Als het goed gaat zijn ze trots op elkaar.

>> WUR & FoodValley, Shell & Zuidvleugel, Philips & Brainport

18

Voorzieningen doen er toe

*"Je kan er de wedstrijd niet mee winnen (dat doe je met werkgelegenheid), maar je kan 'm er wel mee verliezen."*¹

Het voorzieningenniveau blijkt het meest kritische element in het woon- & leefklimaat van Nederlandse regio's. Deels omdat andere factoren ten opzichte van de concurrentie behoorlijk op orde zijn en omdat het voorzieningenniveau minder goed scoort als gevolg van de beperkte agglomeratiekracht van Nederlandse regio's en de enorme transitie die gaande is in de binnensteden en het winkellandschap. Symptomatisch voor deze laatste trend is het vertrek van de Bijenkorf uit een aantal BVNL-regio's.

>> Vertrek van de Bijenkorf uit een aantal BVNL-regio's

¹ Frank van Oort

19

Leegstand schaadt het vestigingsklimaat

Leegstand in een regio beïnvloedt het vestigingsklimaat negatief. Vrijwel alle BVNL regio's hebben er mee te maken. Niet in directe zin, maar wel indirect. Investerings blijven achter omdat men vastgoed niet kan verkopen, of vreest dat op de langetermijn niet meer te kunnen. Leegstand van winkels en kantoren beïnvloeden de aantrekkelijkheid van voorzieningencentra, waaronder die van binnensteden. Tegelijkertijd werkt het ook de andere kant op. Een matig vestigingsklimaat leidt tot leegstand.

>> alle BVNL-regio's

20

Ruimtelijke ordening levert concurrentievoordelen op

Klassieke elementen uit de ruimtelijke ordening, zoals een milieuzonering van een bedrijventerrein of de multimodale ontsluiting van een plek blijken daadwerkelijk tot economische concurrentievoordelen te leiden. Zo vestigde een start-up uit Leuven zich op de Chemelot campus in Geleen omdat ze onder de koepelvergunning van het chemiepark vielen en direct konden starten. Dat is op een campus in Leuven niet mogelijk. Logistieke bedrijven in West- en Midden-Brabant profiteren van de multimodale ontsluiting van hun lokatie. Een wellicht onderschat instrument ten slotte is het creëren van schaarste. Zo verzocht de Suikerunie op Nieuw Prinsenland in Dinteloord om bepaalde activiteiten niet op alle bedrijventerreinen toe te staan. Door schaarste te creëren ontstaat minder concurrentie en wordt concentratie en clustervorming gestimuleerd.

>> Zuid-Limburg, West- en Midden-Brabant

21

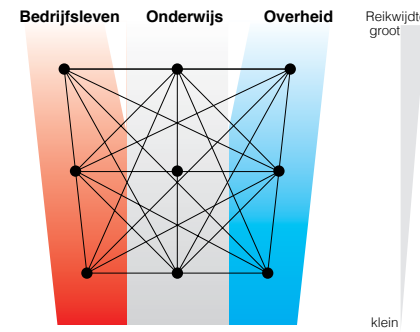
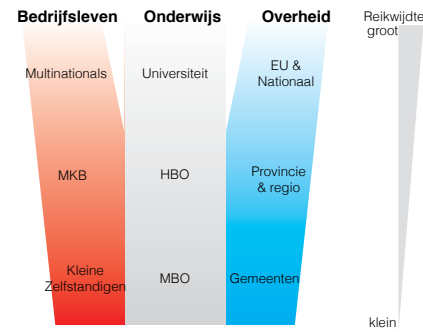
Stem onderwijsbeleid en ruimtelijke ordening af

In ruimtelijke ordening is men gewend integraal te denken over ruimtelijke vraagstukken: verenig alle ruimtelijke disciplines in een plan. Maar ook minder ruimtelijke disciplines waaronder onderwijs hebben veel invloed op het ruimtelijk economisch vestigingsklimaat. En de overheid heeft veel zeggenschap op het soort onderwijs dat in een regio wordt aangeboden en daarmee op het afstemmen van vraag en aanbod op (regionale) arbeidsmarkt. Bovendien doet de fysieke plek er toe. Onderwijsinstellingen en campussen gedijen goed rondom openbaar vervoersknooppunten. Helemaal nieuw is het niet. Zo werd in het London Plan¹ van burgemeester Ken Livingstone een strategie voor OV-verbindingen gekoppeld aan onderwijs, banen en bijscholingsprogramma's.

¹ <http://www.london.gov.uk/thelondonplan/docs/londonplan08.pdf>

"This plan does so by directing growth to where it is most needed, providing more affordable housing and promoting policies for education, health, safety, skills development and community services, as well as tackling discrimination and promoting equal access to all London's opportunities"

Orgware

is...

zal ...

22

Het HBO is cruciaal in het regionale vestigingsklimaat

Middenpartijen vertegenwoordigen het regionaal belang

Triple Helix(en) zijn populaire en meer dan eens succesvolle samenwerkingsverbanden tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden. Een verrassende ontdekking was dat deze samenwerking in elke kolom gelaagd is. De gelaagdheid betreft de ruimtelijke hiërarchie; hoever reiken belang en invloed. Bovenin staan de partijen die belangen hebben die de regio letterlijk te buiten gaan: multinationals, universiteiten en de rijksoverheid. In het midden staan het MKB, het HBO en regionaal samenwerkingsverbanden tussen overheden. Onderin de partijen die binnen een regio meer deelbelangen vertegenwoordigen zoals het kleinbedrijf, het MBO en gemeenten.

De middenpartijen lijken het best de belangen van een regio te vertegenwoordigen en te dienen, met een centrale rol voor het HBO in het regionaal economisch vestigingsklimaat. Een ruime meerderheid van hun studenten komt uit de regio en gaat daar ook werken. Via stageplaatsen en onderzoeksprogramma's zijn er goede banden met het regionale bedrijfsleven. Vaak zijn er banden met universiteiten, over het toepassen van kennis en het faciliteren van start-ups. Zo

komen de belangen van het HBO aardig overeen met die van de regio. Ook voor een groot deel van het MKB is de regio is haar afzetmarkt en arbeidsmarkt. De regionale organisatie van het MKB is laat echter vaak te wensen over. Men weet van elkaar niet wat ze doen. Het HBO kan fungeren, zo zagen we soms, als een initiator en stimulator hiervan via netwerkbijeenkomsten. De overheid speelt eenzelfde rol, maar laat het soms ook afweten. Een goed functionerend regionaal samenwerkingsverband tussen overheden ten slotte is hierbij nodig om het algemeen belang van een regio te vertegenwoordigen. Bovenstaande indeling moet overigens niet te strikt worden genomen, het gaat met name om de samenhang tussen én binnen de 'lagen'. Een succesvolle triple helix is een netwerksamenwerking tussen al deze partijen. De crux is de erkenning dat iedere partij andere belangen heeft en dat het HBO meer dan eens een cruciale rol vervuld in regionale vestigingsklimaat.

>> *Hanzehogeschool Groningen gevestigd op de Zernike campus van de Rijksuniversiteit Groningen.*

23

De triple helix kent een fysieke dimensie

Nauwere samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven vraagt om een andere ontsluiting van bedrijfslocaties. Ze dienen ook per fiets en OV goed bereikbaar te zijn, zodat er ook echt stage gelopen kan worden en mogelijk zelfs onderwijs kan worden gegeven.

Op campussen zitten studenten, onderzoekers en ondernemers dicht bij elkaar. Ze kunnen elkaar ontmoeten in de koffiebar, bij een congres, college of borrel. Fysieke nabijheid levert kennelijk voordelen op die digitaal niet te vervangen zijn. Opvallend is dat HBO-instellingen zich op universiteitscampussen vestigen en samenwerking zoeken. En dat grote bedrijven open-innovatiecampussen starten om samenwerking met andere bedrijven, start-ups en kennisinstellingen aan te gaan. De overheid speelt hier een belangrijke faciliterende en meedenkende rol.

>> *HAN & Radboud, Hanzehogeschool & Rijksuniversiteit Groningen, Saxion hogeschool & Universiteit Twente,*

24

Bied rode-loper-voorzieningen

"We like your bureaucracy" zei een grote multinational die overweegt een datacentrum te bouwen in de Groningse Eemshaven. Een van de redenen waarom het bedrijf zich daar wil vestigen is de waardering voor het feit dat de overheden in de regio met elkaar samenwerken. Om rijzende vraagstukken op te lossen, nog voor ze een probleem worden. Deze open en faciliterende houding troffen we bij meer overheden aan, en anders vroeg het bedrijfsleven er wel om. Dit worden wel rode-loper-voorzieningen genoemd; één aanspreekpunt waar ondernemers terecht kunnen voor ondersteuning bij vergunningen, procedures en meer. Ze zijn bedoeld om nieuwe bedrijven naar een regio te halen. Bedrijven van buiten vestigen zich trouwens maar zelden in een regio. Dat rechtvaardigt de vraag of er ook voor het regionaal bedrijfsleven ook zo'n rode looper kan worden uitgerold. Zij zijn immers verantwoordelijk voor het leeuwendeel van de werkgelegenheid en investeringen in een regio.

>> *Groningen, Wageningen*

25

Slecht grenzen

Alle zes BVNL-regio's liggen aan een landsgrens. De andere zijde van de grens biedt vaak behoorlijke potentie voor economische samenwerking en ontwikkeling. Volgens prof. Frank van Oort zou in Zuid-Limburg de 'gerelateerde werkgelegenheid' voor Zuid-Limburgers zelfs met ruim een derde toenemen als er geen grenzen zouden zijn. Maar zoals Elschoot al dichtte "tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren"¹. Hef deze grenzen daarom op, de regio's verdienen het (terug).

>> *Zuid-Limburg*

¹ "Het huwelijk", Willem Elschoot

26

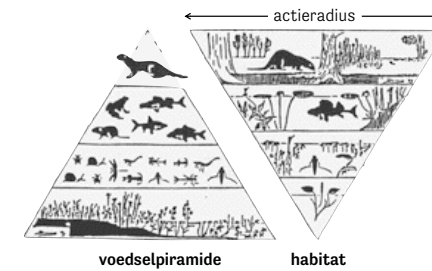
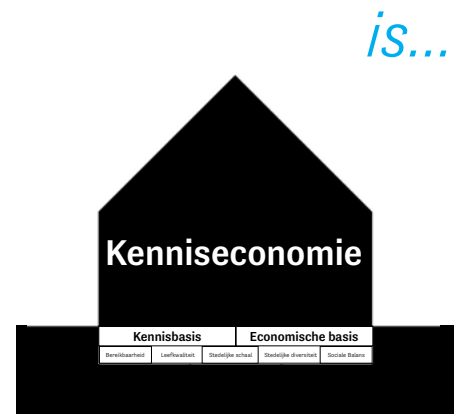
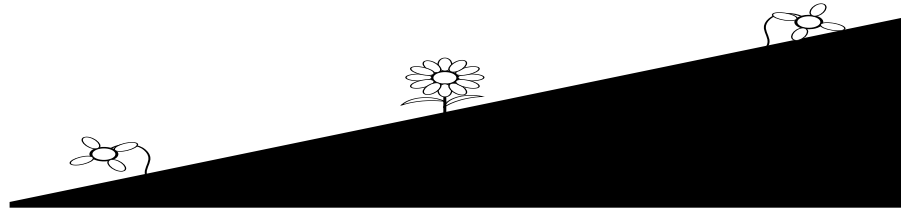
Gun elkaar succes

De gunfactor bepaalt voor een groot deel het succes van regionale samenwerking

Gemeenten zijn vrijwel nooit meer groot genoeg om het dagelijks leefpatroon van haar inwoners in zijn geheel te omvatten. Dat maakt dat gemeentebesturen vaak niet meer dan een deelbelang vertegenwoordigen en voor de vele gemeentegrensoverschrijdende vraagstukken samenwerken met andere overheden. Succes van zo'n samenwerking begint bij elkaar iets gunnen. Om bijvoorbeeld trots te kunnen zijn op een bedrijf dat zich in de regio vestigt, al is het in een buurgemeente. Helaas wordt dit nog te vaak geïnterpreteerd als een *gun-factor*.

Strategieën

Marginale exemplaren zijn de levensverzekering van een soort

27

Spreid risico's door diversiteit

"Marginale exemplaren zijn de levensverzekering van een soort"
prof. Taeke de Jong, TU Delft

Wed niet op één paard. Creëer een diverse economie die tegen een stootje kan en in staat is om te gaan met onverwachte ontwikkelingen. De marginale sector van vandaag kan de kampioen van morgen zijn.

Vanuit het topsectorenbeleid zou de indruk kunnen ontstaan dat specialiseren en het richten op één thema verstandig is. Wellicht is dat tot op zeker hoogte ook zo. Maar iedereen kent het voorbeeld van Detroit, de autofabriek van de wereld in de jaren vijftig en zestig. In een tijdsbestek van een decennium verviel het "Paris of the Midwest" tot een ghosttown. Een ieder die het zich kon veroorloven ontvluchtte de stad om veilig suburbia te wonen. In Nederland zijn de condities minder extreem. De rijksoverheid zal een stad waarschijnlijk niet zo aan zijn lot overlaten. Maar neem Eindhoven en Zwolle als voorbeeld van uitersten. De regio Brainport rondom Eindhoven heeft een scherp profiel in de HTSM-sector en is vandaag de dag het embleem van succes. Maar als het

even tegenzit op de wereldmarkt, zoals in het najaar van 2011, verschijnt onmiddellijk de burgemeester van Eindhoven op tv om het rijk om steun te vragen: "wees alert kabinet, nu kunnen we nog maatregelen treffen om een hele diepe crisis te voorkomen."¹ Een heel scherp profiel maakt een regio heel kwetsbaar en conjunctuurgevoelig. De regio Zwolle daarentegen komt niet voor in de lijstjes van regio's met topsectoren, maar is een van de best presterende regio's in Nederland. Deze regio is nergens echt wereldtop in, maar scoort op heel veel vlakken goed.² Een divers palet aan economische sectoren maakt een regio minder kwetsbaar voor economische tegenslag en indien de sectoren enigzins gerelateerd zijn aan elkaar leidt het mogelijk zelfs tot innovatie.

¹ Rob van Gijzel, NOS achtuurjournaal, 12 oktober 2011
² Elsevier en Bureau Louter, april 2013.

28

Kennis linken aan kunde is kassa

*"Denken zonder doen leidt tot zweven. Kennis moet verbonden zijn aan concrete handelingen om daadwerkelijk succesvol te zijn."*¹

Indien een regio zich alleen richt op onderzoek en innovatie is het risico dat dit verdwijnt naar nieuwe productielocaties, dichterbij de markt. Produceer je alleen, dan concurreer je op kosten. Dat is met Nederlandse loonkosten lang niet altijd reëel. Combineer daarom onderzoek en productie. Het leidt bovendien tot kruisbestuiving en kennisvalorisatie.

¹ "De Hollandse Metropool na de crisis" Jan Brouwer, ABF (in Hollandblad #7, september 2010)

29

Specialiseer je binnen het economisch ecosysteem

Economie en ecosystemen vertonen veel overeenkomsten. Specialisatie levert concurrentievoordelen op, dwingt tot samenwerken en maakt soms kwetsbaar. Beiden zijn ook best lastig stuurbaar. Overheden kunnen wel vestigingscondities creëren maar niet het gedrag van bedrijven en burgers controleren. Zo heeft Twente ontdekt dat de regio heel succesvol is als kraamkamer van technologische start-ups. Na een succesvolle start verhuizen die vaak naar Amsterdam, omdat daar het juiste milieu is om managers en investeerders aan te trekken die noodzakelijk zijn om door te kunnen groeien. Frustratie over het niet kunnen vasthouden van succesvolle bedrijven in Twente heeft inmiddels plaats gemaakt voor trots op de rol van kraamkamer in de BV Nederland. De bedrijven functioneren bovendien als ambassadeurs van de regio. *Born in Twente.*

>> *Twente als kraamkamer van technostart-ups.*

30

Hoe realiseer je ambities?

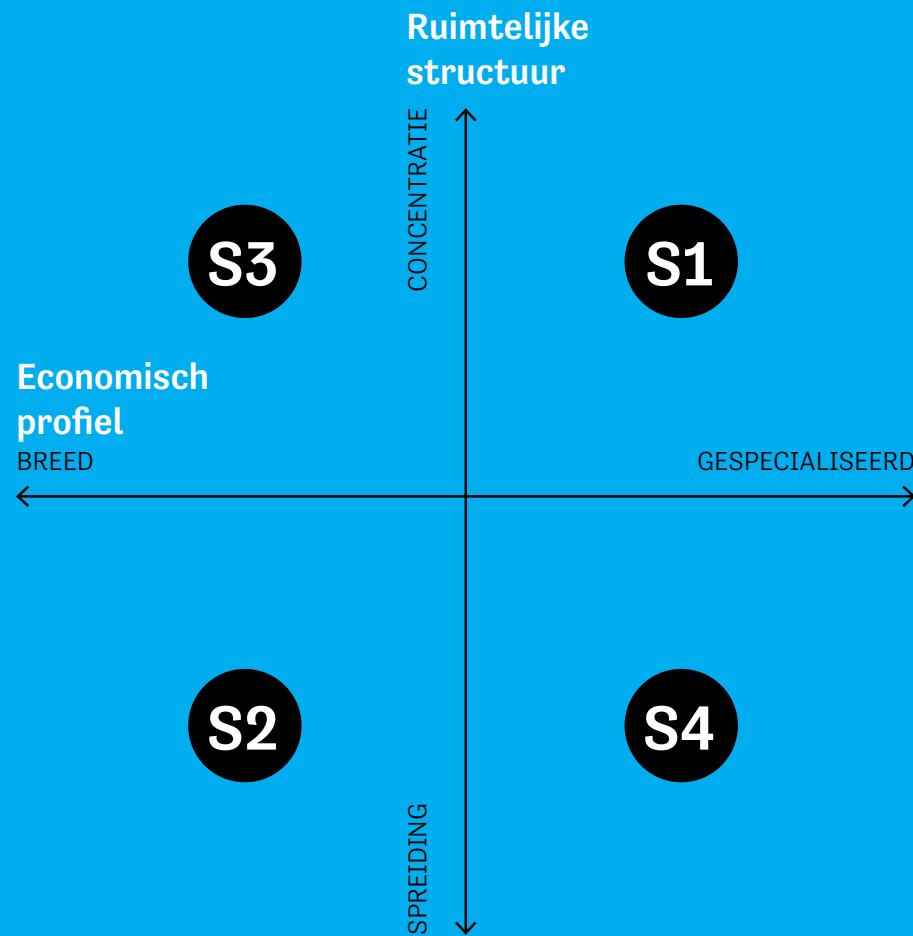
Wat is je sturingsfilosofie?

De huidige discussie hoe het economisch vestigingsklimaat van een regio te versterken kan in drie kampen worden verdeeld. Het eerste kamp probeert het klimaat voor topsectoren en hoogopgeleiden aantrekkelijk te maken. Als gevolg van de komst en groei van met name kennisgerelateerde activiteiten volgt een multiplier-effect voor de regio als geheel. Van geavanceerde dienstverlener zoals jurist of makelaar tot laagopgeleiden en de bakker op de hoek. Dit wordt wel het schoorsteen- of trickle-down-effect genoemd. Een tweede filosofie gaat er vanuit dat topsectoren en hogeropgeleiden zichzelf prima kunnen redden en geen directe steun van de overheid nodig hebben. Die moet zich juist richten op het verheffen van de onderkant van de arbeidsmarkt en samenleving. Een derde kamp ten slotte wenst geen onderscheid te maken tussen het stimuleren van de boven- of onderkant.

Ze richt zich op het verbeteren van het economisch vestigingsklimaat in algemene zin. Los van opleidingsniveau en specifieke economische sector(en). De vraag is wel of dit onbewust niet toch gebeurt. Een maatregel zal een bepaalde sector of groep werknemers meer ondersteunen dan een andere.

De keuze tussen deze drie benaderingen is een politieke. Het is goed om dat te beseffen en daar het gesprek over aan te gaan.

>> *alle BVNL-regio's*

Overzicht van cruciale vraagstukken in versterken ruimtelijk economisch vestigingsklimaat. Deze nationale strategieën (S1-S4_ worden op p. 48 - 57 getoond.

Potentiële samenhang tussen regio's

Op basis van de ontwikkelde strategieën in iedere BVNL-regio is gekeken of er op nationaal schaalniveau rode draden te onderscheiden zijn. De strategieën blijken zich met name te richten op twee kwesties, te weten de ruimtelijke structuur en het economisch profiel. Bij de ruimtelijke structuur gaat het om verdere concentratie of spreiding. Bij het economisch profiel om het verder specialiseren of verbreden. Met deze twee kwesties zijn vier potentiële strategieën op nationaal niveau ontwikkeld. Zie het assenkruis hiernaast. Deze strategieën vertegenwoordigen uitersten, in de praktijk blijken mengvormen een beter antwoord te kunnen geven.

West- & Midden-Brabant
STRATEGIE 1
VEELZIJDIG VERBONDEN BRABANT

West- & Midden-Brabant
STRATEGIE 2
BUSINESS AS USUAL: WEST MAAKT, COST DENKT

West- & Midden-Brabant
STRATEGIE 3
AUTONOME SECTOREN OP EIGEN KRACHT

Zuid Limburg
STRATEGIE 1
ZUID LIMBURG, JE ZAL ER MAAR WONEN & WERKEN

Zuid Limburg
STRATEGIE 2
GRENSOVERSCHRIJDEND LIMBURG

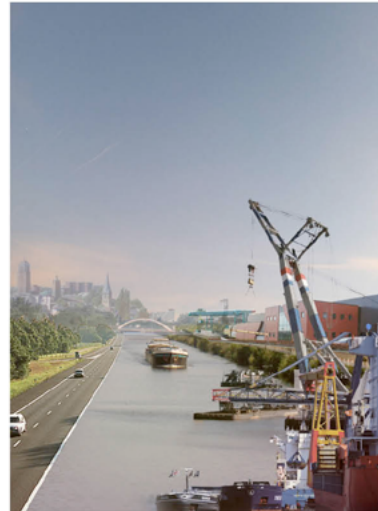
Zuid Limburg
STRATEGIE 3
GRENZELOOS LIMBURG

Twente
STRATEGIE 1
SPECIAL(ZED) TWENTE

Twente
STRATEGIE 2
GROOT(S) & VEERKRACHTIG TWENTE

Twente
STRATEGIE 3
EEN BREDE TWENTSE BASIS

Gelderland
STRATEGIE 1
GROENE DELTA

Gelderland
STRATEGIE 2
FOODVALLEY + STADSREGIO 2.0

Gelderland
STRATEGIE 3
EDE-WAGENINGEN GROOT NIJMEGEN GROOT ARNHEM

Venlo
STRATEGIE 1
VENLO COMPACTE WERELDSPELER

Venlo
STRATEGIE 2
EUREGIO VENLO

West- & Midden-Brabant
STRATEGIE 3

Groningen
STRATEGIE 1
ER IS NIETS BOVEN GRONINGEN

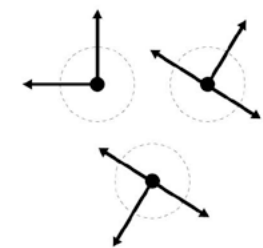
Groningen
STRATEGIE 2
NOORDNET

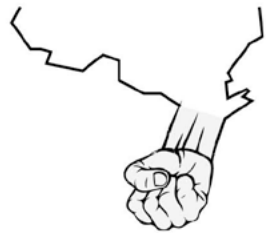
Groningen
STRATEGIE 3
RUJMTE VOOR VERNIUWING

Op basis van de analyse van iedere regio zijn strategieën voor onderscheidende ontwikkelingsrichtingen ontworpen. De hiernaast getoonde wensbeelden tonen een overzicht van al deze ontwikkelingsrichtingen.

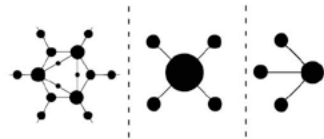
Assenkruis overzicht regionale strategieën

GELDERLAND
Ruimte voor elke topsector

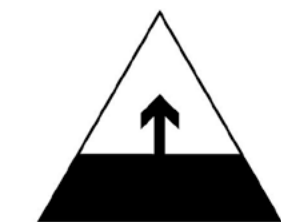

ZUID_LIMBURG
Zuid-Limburg, je zal er
maar wonen en werken

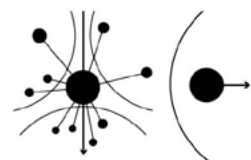

W- EN M-BRABANT
Topsectoren op
eigen kracht

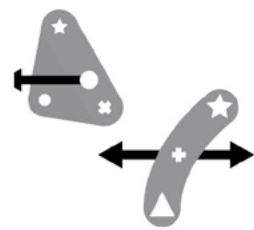
Economisch
profiel
BREED

TWENTE
Brede Twentse basis

W- EN M-BRABANT
Business as usual

GELDERLAND
Werk voor iedereen &
koppel kunde aan kassa

NOORD NEDERLAND
Ruimte voor vernieuwing

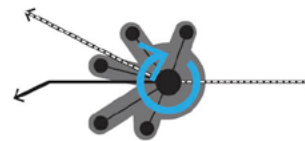
ZUID_LIMBURG
Grenzeloos Limburg

SPREIDING

Ruimtelijke
structuur

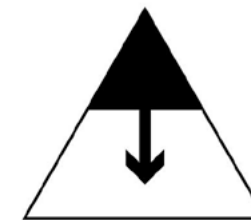
CONCENTRATIE

VENLO
Venlo compacte
wereldspeler

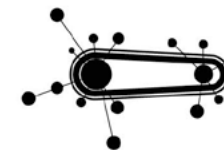
NOORD NEDERLAND
Er gaat niets boven
Groningen

TWENTE
Special(ized) Twente

GELDERLAND
Eenheid in verscheidenheid

W- EN M-BRABANT
BreBurg, Breda &
Tilburg United

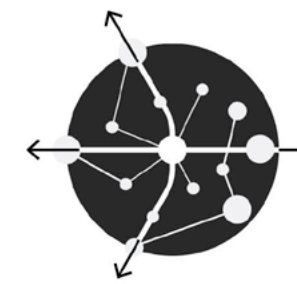
GESPECIALISEERD

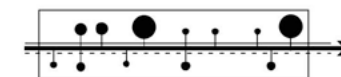
ZUID_LIMBURG
Grensoverschrijdend
Limburg

TWENTE
Groot(s) & veerkrachtig-
Twente

VENLO
Euregio Venlo

W- EN M-BRABANT
Veelzijdig verbonden
Brabant

NOORD NEDERLAND
Noordnet

S1 Concentratie-Specialisatie

Een delta van compacte wereldspelers

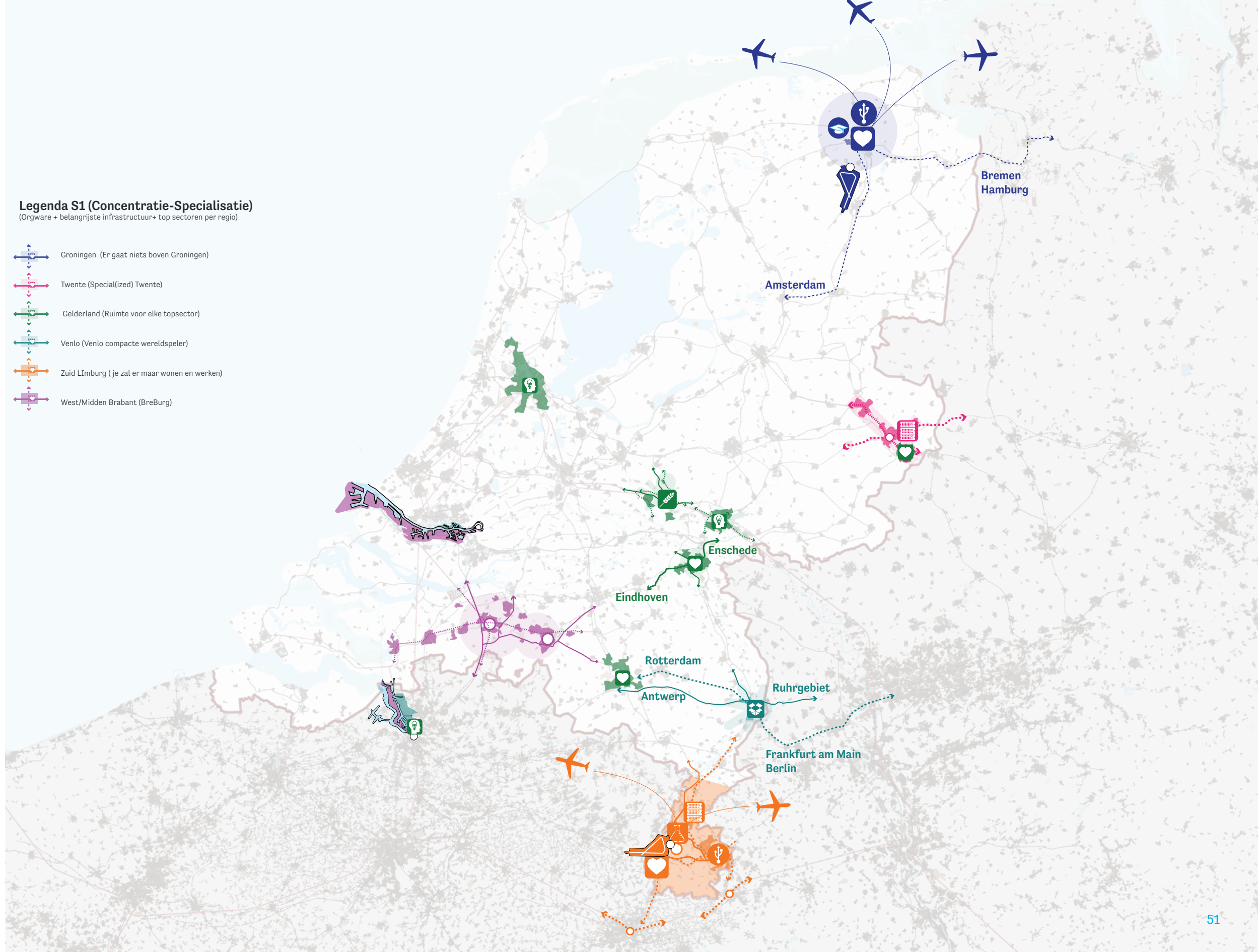
>> inzetten op specialisatie & sterke concentratie

Deze eerste strategie richt zich op verregaande concentratie binnen stedelijke regio's van onder meer topsectoren, voorzieningen en verbindingen. Daarnaast richt het zich op sterke specialisatie in een specifieke economische sector. Het regionale centrum is goed verbonden met de hele wereld via de voor de topsector relevante modaliteiten. Met deze strategie wordt beoogd de agglomeratiekracht van zowel de regio als geheel, als die van een topsector te vergroten. Met als doel een hoger ontwikkelniveau te bereiken en daarmee beter de internationale concurrentie aan te kunnen

Legenda S1 (Concentratie-Specialisatie)

(Orgware + belangrijkste infrastructuur+ top sectoren per regio)

- Groningen (Er gaat niets boven Groningen)
- Twente (Special(ized) Twente)
- Gelderland (Ruimte voor elke topsector)
- Venlo (Venlo compacte wereldspeler)
- Zuid Limburg (je zal er maar wonen en werken)
- West/Midden Brabant (BreBurg)

VOORS

- + Internationaal concurrerend
- + Sterker maken wat sterk is

TEGENS

- Onvoldoende agglomeratiekracht
- Wedden op één sector is riskant

S2 Verspreiding-Verbreiding

Een netwerk van netwerken

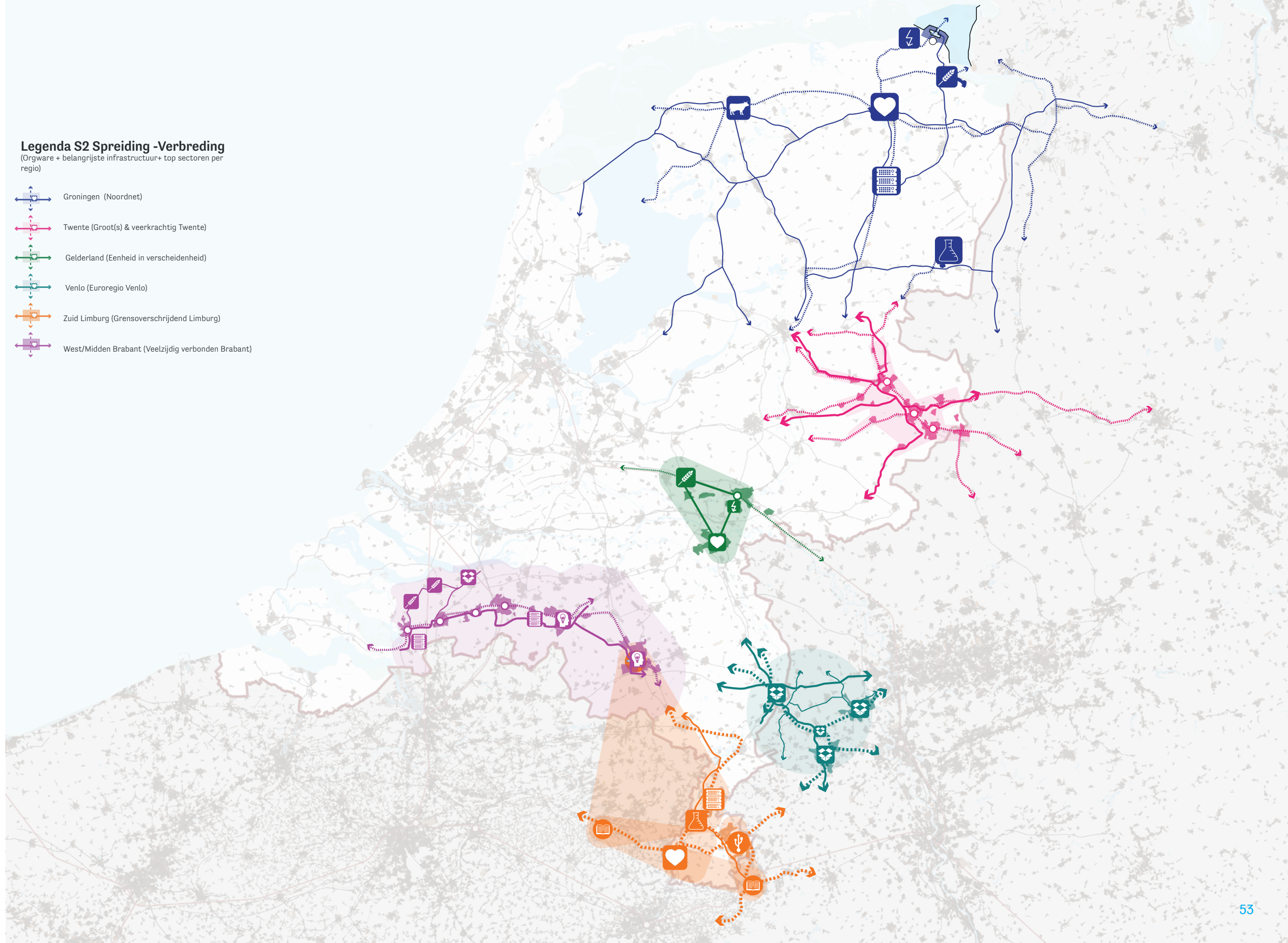
>> inzetten op veerkracht door
crossovers & lenen van de burens

In de tweede strategie wordt ingezet op het stimuleren van crossovers tussen topsectoren. Daarnaast worden in elke regio samenhangende regionale netwerken ontwikkeld die vervolgens goed op hun buurregio's worden aangetakt. Zo worden arbeidsmarkten vergroot en vindt er uitwisseling tussen economische sectoren en regio's plaats. Beide moeten leiden tot meer innovatie door kruisbestuiving tussen sectoren en grotere veerkracht om economische tegenslagen op te vangen.

Legenda S2 Spreiding -Verbreiding

(Orgware + belangrijkste infrastructuur+ top sectoren per regio)

- Groningen (Noordnet)
- Twente (Groot(s) & veerkrachtig Twente)
- Gelderland (Eenheid in verscheidenheid)
- Venlo (Euroregio Venlo)
- Zuid Limburg (Grensoverschrijdend Limburg)
- West/Midden Brabant (Veelzijdig verbonden Brabant)

VOORS

- + Crossovers leiden tot innovatie & vernieuwing
- + Een gedifferentieerde economie is veerkrachtig
- + Vergroot agglomeratiekracht
- + Lenen van de burens

TEGEN

- Vergt grote infrastructuur-investeringen
- Bestuurlijk complex

S3 Concentratie-Verbreiding

Een brede basis voor economische ontwikkeling

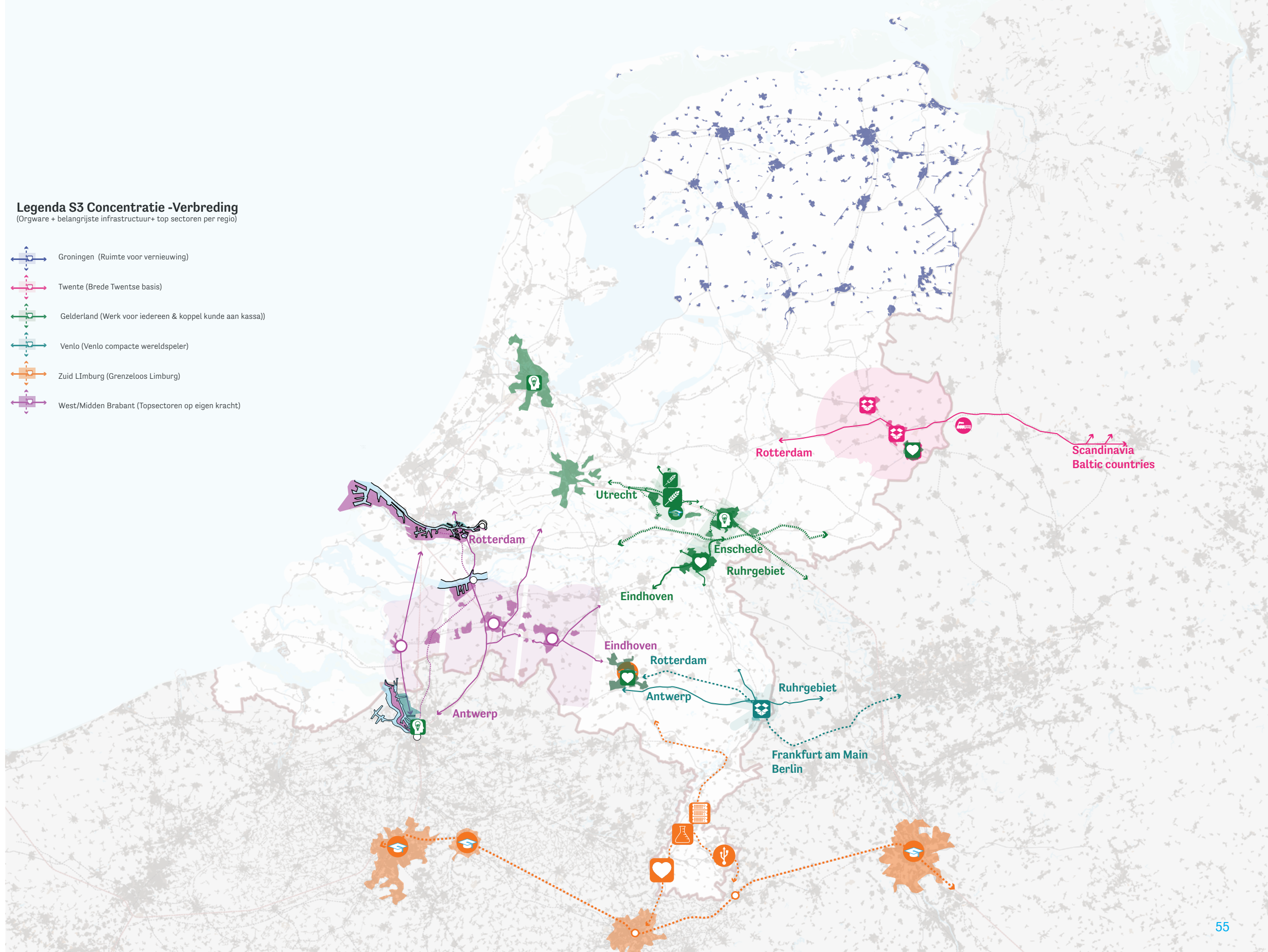
>> inzetten op regionaal georiënteerde ontwikkeling

De derde strategie gaat er vanuit dat de overheid vooral moet faciliteren en uitwassen moet voorkomen. Sterke partijen in de markt hebben geen steun van de overheid nodig. Daarom is deze strategie gericht op het terugdringen van werkloosheid en leegstand, het opleiden en bijscholen van de regionale bevolking en het faciliteren van basisvoorzieningen en verbindingen.

Legenda S3 Concentratie -Verbreiding

(Orgware + belangrijkste infrastructuur+ top sectoren per regio)

- Groningen (Ruimte voor vernieuwing)
- Twente (Brede Twentse basis)
- Gelderland (Werk voor iedereen & koppel kunde aan kassa)
- Venlo (Venlo compacte wereldspeler)
- Zuid Limburg (Grenzeloos Limburg)
- West/Midden Brabant (Topsectoren op eigen kracht)

VOORS

- + Dringt werkloosheid en leegstand terug
- + Sterke spelers op de markt worden ondersteund

TEGEN

- 'Borrow qualities' kan ook tot leegloop van BVNL regio's leiden
- Logistieke sector komt niet vanzelf en levert niet automatisch werkgelegenheid op

S4 Verspreiding-Specialisatie Van agglomeratie- naar netwerkkracht

>> Ons Blue Banana moment?

Toen de Fransen zich in de jaren '80 realiseerden dat Parijs geen onderdeel was van de Blue Banana, de economische ruggengraat van Europa, besloten ze het TGV-netwerk uit te breiden naar Londen, Brussel, Amsterdam, Frankfurt en Zwitserland. Is ons Blue Banana moment nu aangebroken?

Alle Nederlandse regio's hebben met elkaar gemeen dat ze ten opzichte van hun internationale concurrenten een beperkte agglomeratiekracht hebben. Het is niet eenvoudig de massa van een regio te vergroten. Wel is het denkbaar om de afstand in tijd tussen regio's te verkleinen. Met als doel dat ze van elkaars kwaliteiten en kwantiteiten gebruik kunnen maken.

Verbind Nederlandse regio's daarom met hogesnelheidslijnen, gekoppeld aan internationale spoorcorridors. De agglomeratiekracht van regio's wordt zo geleverd door de kracht van het netwerk.

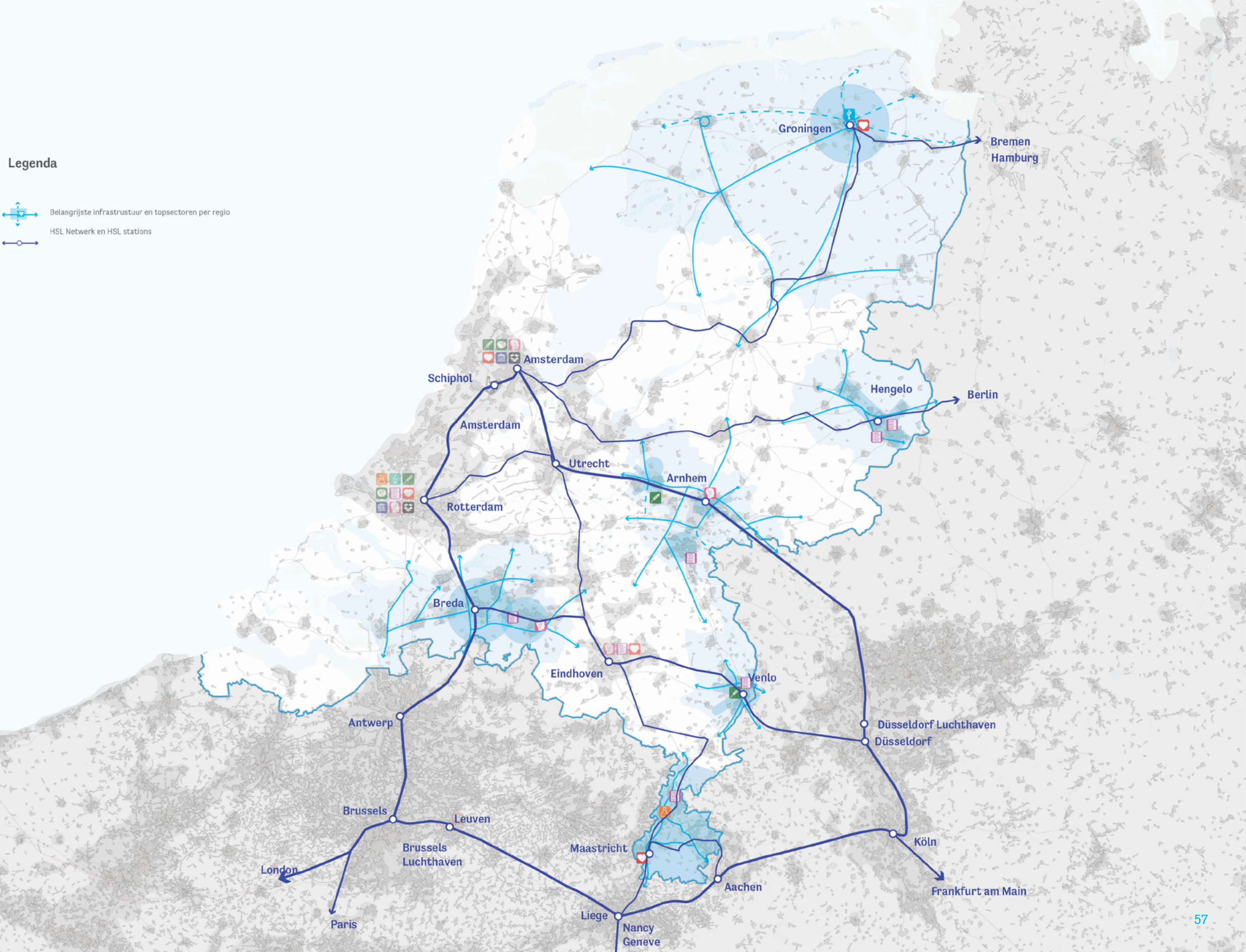
Het is wellicht niet haalbaar en nodig om volledig nieuwe hogesnelheidslijnen aan te leggen. Maar het is wel denkbaar om het aantal stops te verminderen en maatregelen te treffen om de snelheid op het bestaande net te kunnen verhogen. Onder meer door gelijkvloerse kruisingen te verwijderen en kleine stations te beschermen tegen langsrazende treinen.

VOORS

+ Vergroot agglomeratiekracht

TEGEN

- Grote investeringen

	Economisch Profiel (Topsectoren)	Ruimtelijke netwerken	Voorzieningen	Bestuursfocus
West- & Midden-Brabant STRATEGIE 1 VEELZIJDIG VERBONDEN BRABANT	 Goede oost-west verbindingen Nieuwe multimodale knopen	 Steden met eigen karakter en specialiteit qua voorzieningen	 Crossovers tussen topsectoren gestimuleerd	 Relatief kleine gemeenten met zeer intensief samenwerkend stedenverband
West- & Midden-Brabant STRATEGIE 2 BUSINESS AS USUAL: WEST MAAKT, OOST DENKT	 Twee perfecte OV netwerken met Breda en Tilburg als hubs	 Breda en Tilburg bieden grootstedelijk voorzieningen	 West-Brabant: Biobased cluster, HTSM- Maintenance & Logistiek Midden-Brabant: Brain-sector	 West-Brabant: intensiever regionale samenwerkingsverband Midden-Brabant: alliantie naar Eindhoven
West- & Midden-Brabant STRATEGIE 3 AUTONOME SECTOREN OP EIGEN KRACHT	 Verbeterde verbindingen met buurregio's door drie verschillende strategieën	 Drie eigen stedelijke centra Grootstedelijk voorzieningen buiten de regio	 Drie regio's met ieder een eigen specialiteit Clustering van bedrijven wordt gestimuleerd	 Gemeenten fuseren tot drie (tot vijf) eenheden
West- & Midden-Brabant STRATEGIE 3 AUTONOME SECTOREN OP EIGEN KRACHT	 Verbeterde verbindingen met buurregio's door drie verschillende strategieën	 Drie eigen stedelijke centra Grootstedelijk voorzieningen buiten de regio	 Drie regio's met ieder een eigen specialiteit Clustering van bedrijven wordt gestimuleerd	 Gemeenten fuseren tot drie (tot vijf) eenheden
Twente STRATEGIE 1 SPECIALIZED TWENTE	 Drie specialismen binnen HTSM	 Ontvlechten regionaal & internationaal verkeer	 Eén Twents centrum	 Netwerkstad Twente
Twente STRATEGIE 2 GROOT(S) & VEERKRACHTIG TWENTE	 Crossovers vanuit HTSM	 Goede verbindingen regio's	 Gespecialiseerde binnensteden	 Groter Twente
Twente STRATEGIE 3 EEN BREDE TWENTSE BASIS	 Logistiek	 Promoot kris-kras individuele mobiliteit (auto & fiets)	 Concurrerende kleinere binnensteden	 Regio Twente
Venlo STRATEGIE 1 VENLO COMPACTE WERELDSPELER	 Verbind sterke Venlose sectoren onderling zodat ze de wereld aankunnen.	 Venlo - kern van stedelijke kwaliteiten.	 Versterk verbindingen in regio Venlo.	 Organiseer een sterke regio: bestuurlijk en in triple helix verband.
Venlo STRATEGIE 2 EUREGIO VENLO	 Hef barrières op, verbind Venlo met buurregio's.	 Benut kwaliteiten buurregio's.	 Verbeter verbindingen met clusters in buurregio's.	 Stimuleer sectorale samenwerkingsverbanden in Zuidoost Nederland en de Euregio.

	Economisch Profiel (Topsectoren)	Ruimtelijke netwerken	Voorzieningen	Bestuursfocus
Zuid Limburg STRATEGIE 1 ZUID LIMBURG, JE ZAL ER MAAR WONEN & WERKEN	 Stimuleer uitwisseling binnen de regio	 Versterk interne regionale bereikbaarheid	 Bouw complementariteit van binnensteden verder uit	 Fuseer tot een samenhangende regio
Zuid Limburg STRATEGIE 2 GRENDOVERSCHRIJDEND LIMBURG	 Ga allianties aan met verwante sectoren in de buurregio's.	 Ontwikkel een grensoverschrijdend OV netwerk	 Leen bij de buren.	 Grenzen slechten. Hef barrières in wet- & regelgeving op.
Zuid Limburg STRATEGIE 3 GRENZeloos LIMBURG	 Ga allianties aan met verwante sectoren in de buurregio's.	 Ontwikkel een grensoverschrijdend OV netwerk	 Leen bij de buren.	 Grenzen slechten. Hef barrières in wet- & regelgeving op.
Gelderland STRATEGIE 1 GROENE DELTA	 Crossover tussen topsectoren	 Goede verbinding tussen steden	 Gespecialiseerde binnensteden	 Regio Gelderland
Gelderland STRATEGIE 2 FOODVALLEY + STADSREGIO 2.0	 Agrofood + (LS&H & Energie)	 Goede internationale bereikbaarheid	 Complementaire binnensteden in twee regio's	 FoodValley + Duo-stad Arnhem-Nijmegen
Gelderland STRATEGIE 3 EDE-WAGENINGEN GROOT NIJMEGEN GROOT ARNHEM	 Drie specialismen	 Goede verbindingen buurregio's	 Concurrerende kleinere binnensteden	 Drie Gespecialiseerd Centra
Groningen STRATEGIE 1 ER IS NIETS BOVEN GRONINGEN	 Focus op Healthy Ageing + Energie + ICT	 Goede verbindingen met Groningen, dat goed international is verbonden	 Groningen als grootstedelijk centrum	 Regio Groningen neemt het voortouw
Groningen STRATEGIE 2 NOORDNET	 Crossovers tussen topsectoren	 Een netwerk van goede verbindingen tussen steden onderling en hun ommeland	 Vier complementaire binnensteden: Groningen, Leeuwarden, Assen, Emmen	 SNN / Noord Nederland neemt de leiding
Groningen STRATEGIE 3 RUIMTE VOOR VERNIUWING	 Ruimte voor vernieuwing	 Smart netwerken	 Promoot landschappelijke kwaliteiten	 Hef belemmeringen op (autarchy)

De uitwerking van de verschillende strategieën zijn te vinden in de eindpublicatie van iedere regio. Deze kunnen worden gedownload via de links in het colofon van dit rapport.

REGIONALE BVNL RAPPORTEN

Alle BVNL rapporten zijn te downloaden via onderstaande link:
<http://publicaties.minienm.nl/zoeken?query=bvnl&submit=Zoek>

